

Hervannan kansalaisraati osallistuvan demokratian kanavana

Mikko Värttö

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen
koulutusohjelma

Pro gradu -tutkielma

Elokuu 2014

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

VÄRTTÖ, MIKKO: Hervannan kansalaisraati osallistuvan demokratian kanavana

Pro gradu -tutkielma, ympäristön ja alueiden politiikan opintosuunta
70 sivua, 5 liitesivua

Elokuu 2014

Tutkimus käsittelee vuonna 2012 järjestettyä Hervannan kansalaisraatia, jossa paikalliset asukkaat kutsuttiin esittämään toimenpide-ehdotuksia Hervannan kehittämiseksi. Raatia voidaan pitää osallistuvan demokratian kokeiluna, jossa on haluttu luoda kanavia paikallisten asukkaiden kuulemiselle. Hervannan raadista tekee erityisen raatiprosessin jälkeen alkunsa saanut aktiivinen kansalaistoiminta, jossa raatilaiset ovat itse edistäneet raadin toimenpide-ehdotuksia.

Tutkimuksessa käsiteltiin kyseistä Hervannan kansalaisraatia ja sen jälkeen syntyneitä kansalaistoimintaa yhtenäisenä prosessina, joka jatkuu myös varsinaisen raatitoiminnan jälkeen. Tutkin, millaisia osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia kansalaisraatiprosessiin osallistuminen on asukastoimijoille tarjonnut. Kartoitan osallistujien kokemuksia raatiprosessista ryhmä- ja yksilöhaastattelujen avulla. Laadullinen sisällönanalyysin keinoin luokittelen osallistujien kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Lopuksi kytken tulokset aiempaan tutkimukseen sekä teoreettisiin käsitteisiin. Hyödynnän tutkimuksessani etenkin luottamusta käsittelevää teoreettista kirjallisuutta.

Tutkimuksen tulokset tukevat käsitystä, että kansalaisraateja voidaan hyödyntää paikallisten asukkaiden mielipiteiden selvittämiseksi sekä yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistamiseksi. Toisaalta raadin todellinen vaikuttavuus on Hervannassa jäänyt heikoksi tutkimuksen teon aikaan ja raatilaiset ovat kokeneet, ettei kuntahallinto ole huomionnut raadin ehdotuksia. Tämä on johtanut epäluottamuksen sekä vastakkainasettelun vahvistumiseen raadin ja kuntahallinnon välillä. Ongelmat raadin ja kuntahallinnon välillä eivät kuitenkaan ole johtaneet asukkaiden passivoitumiseen vaan asukkaat ovat itse ottaneet aktiivisen roolin raadin ehdotusten edistämiseksi. Johtopäätöksenä raatiprosessista on ollut se, että osallistuvan demokratian ohella raatiprosessi on edistänyt erilaisia suoran ja vastademokratian muotoja.

Asiasanat: kansalaisraati, deliberatiivinen demokratia, osallistuva demokratia, sosiaalinen pääoma, luottamus

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimusaiheen valinta ja perustelu	1
1.2	Tutkimustehtävä ja -kysymykset	2
2.	Hervannan kansalaisraati tapauksena	4
2.1	Kansalaisraadin määritelmä.....	4
2.2	Hervannan kansalaisraati	5
2.3	Hervannan kansalaisraatiprosessi	6
2.4	Hervannan kansalaisraatia koskeva aikaisempi tutkimus.....	8
3.	Tutkimuksen lähtökohtia	9
3.1	Tutkimuksen rajojen määrittelyä	9
3.2	Teorian asema tutkimuksessa	9
3.3	Tutkimusasetelman tarkentaminen	11
4.	Teoreettinen viitekehys.....	14
4.1	Demokratian muodot	14
4.2	Osallistuvan demokratian juuret	16
4.3	Osallistuva demokratia Suomessa	18
4.4	Kansalaisyhteiskunta osallistumisen ja vaikuttamisen kanavana	21
4.5	Sosiaalinen pääoma ja luottamus.....	22
4.6	Luottamus yksilön identiteetin perustana	24
4.7	Luottamus ja poliittiset instituutiot.....	25
4.8	Poliittisen toiminnan muuttuvat muodot	27
5.	Aineistot ja analyysimenetelmät.....	30
5.1	Aineistot	30
5.2	Sisällönanalyysi	31
5.3	Haastattelujen kulku	33
5.4	Haastateltavien kuvaus	36
6.	Aineiston analyysi	38

6.1	Osallistujien kokemuksia kansalaisraadista.....	38
6.2	Osallistujien kokemuksia ryhmistä.....	44
6.3	Myönteiset kokemukset osallistumisesta ja vaikuttamisesta.....	47
6.4	Kielteiset kokemukset osallistumisesta ja vaikuttamisesta.....	51
6.5	Suoran demokratian ja vastademokratian muotoja.....	55
7.	Johtopäätökset	57
7.1	Yhteenveto.....	57
7.2	Implikaatioita kuntademokratiaa koskevaan keskusteluun	59
7.3	Jatkotutkimusehdotuksia	61
	Lähteet	62
	Liite 1	
	Liite 2	
	Liite 3	

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen valinta ja perustelu

Keskustelu kuntademokratian tulevaisuudesta on noussut ajankohtaiseksi kuntauudistuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistuksen myötä. Kuntarakenteen keskittyminen ja palveluiden etääntyminen kansalaisista lisää painetta kehittää edustuksellisen demokratian rinnalle erilaisia alueellisen osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia. Erilaisten kansalaislähtöisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen mahdollisuuksia on pohdittu esimerkiksi osana kuntalain uudistamista (Valtiovarainministeriö 2014) sekä demokrationpoliittisen selonteon selvitystyötä (Paloheimo 2014).

Yhtenä esimerkkinä selvityksissä mainituista lähidemokratian kanavista ovat kansalaisraadit, joiden tavoitteena on osallistaa kansalaiset ottamaan osaa heitä koskevien päätösten valmisteluun. Maailmalla kansalaisraateja on järjestetty 1970-luvulta lähtien, mutta Suomessa niiden mahdollisuuksista on kiinnostuttu vasta viime vuosien aikana. Aikaisempi kansalaisraateja käsittelevä tutkimus on pääasiassa rajoittunut ainoastaan varsinaisten raatien kuvauksiin, eikä raatien pitkäaikaisia vaikutuksia ole selvitetty.

Tässä tutkielmassa tuotan tietoa kansalaisraatien pitkäaikaisvaikutuksista ja selvitän, mikä merkitys varsinaisen kansalaisraadin jälkeen syntyneellä toiminnalla voi olla asukasosallistujille. Tarkastelen vuonna 2012 järjestettyä Hervannan kansalaisraatia ja sen jälkimainingeissa syntyneitä asukkaiden omaehtoista kansalaistoimintaa. Hervannan kansalaisraadista järjestämisestä vastasi Uusi paikallisuus -hanke, joka on Suomen Setlementtiliiton koordinoima ja RAY:n rahoittama kansalaistoiminnan kehittämishanke. Hanke on toiminut vuosina 2011–2015 kolmessa paikallisyhteisössä Kemijärvellä, Vaasan Palosaarella ja Tampereen Hervannassa.

Kyseisen hankkeen tavoitteena on ollut kehittää välineitä, joiden avulla kansalaiset pystyvät vaikuttamaan omien asuinalueidensa palveluihin, maankäytön suunnitteluun ja harrastusmahdollisuuksiin. Samalla asukkaita on houkuteltu itse osallistumaan aktiivisesti ratkaisujen kehittämiseen. Näin on pyritty tarjoamaan vaihtoehtoa ylhäältä päin suunnatulle hallintokeskeiselle uudistamiselle ja tukemaan toimintamalleja, jotka pohjautuvat alhaalta ylöspäin suuntautuviin, paikallisiin ja omaehtoiisiin ratkaisuihin. Samalla hankkeen avulla on etsitty välineitä kansalaisten, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja julkisen sektorin monipuoliselle yhteistyölle.

(Katajamäki 2011.) Esimerkkinä hankkeen aikana kokeilluista menetelmistä ovat muun muassa kohdepaikkakunnilla järjestetyt kehittämiskävelyt, ideaolohuoneet sekä kansalaisraadit.

Tässä työssä käsittelen hankkeessa toteutettua Hervannan kansalaisraatia ja sen jälkeen syntynyttä kansalaistoimintaa yhtenäisenä prosessina, joka jatkuu myös varsinaisen raatitoiminnan jälkeen. Näin tutkin, millaisia osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia kansalaisraatiprosessiin osallistuminen on asukastoimijoille tarjonnut. Hervannan kansalaisraadin erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että siihen osallistui ihmisiä erilaisista taustoista. Hervannassa asuu huomattava määrä vieraskielisiä asukkaita, mikä heijastui myös kansalaisraatiprosessin eri vaiheisiin. Tutkielma tuottaakin uutta tietoa siitä, millä tavoin kansalaisraateja voidaan hyödyntää lähidemokratian vahvistamiseksi erityisesti monikulttuurisessa toimintaympäristössä.

Tutkielma kytkeytyy siihen ajankohtaiseen keskusteluun, jota lähidemokratiasta tällä hetkellä käydään. Hervannan kansalaisraatia ja sitä seurannutta kansalaistoimintaa voidaan pitää kiinnostavana esimerkkinä siitä, miten kansalaisyhteiskuntalähtöinen toiminta voi toimia osana kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämistä. Tarjoamalla matalan kynnyksen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia paikallisille asukkaille, raati ja sitä seuranneet ryhmät ovat tarjonneet vaihtoehdon kaupungin itsensä tarjoamille osallistumis- ja vaikuttamiskanaville. Näiden hankkeen tarjoamien osallistumis- ja vaikutuskanavien merkitysten tarkastelu lisää tietoa siitä, millainen merkitys omaehtoisella kansalaistoiminnalla voi olla kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen lisäämisessä osana demokraattisia päätöksentekokäytäntöjä.

1.2 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkielmani tutkimustehtävänä on tarkastella, miten osallistuminen kansalaisraatiin on vaikuttanut osallistujien käsitykseen heidän omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Tutkimustehtävään vastaan seuraavien tarkempien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Millaisia kokemuksia osallistujilla on ollut raadista ja sitä seuranneista ryhmistä?
- 2) Millaisia kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta raati ja ryhmät ovat osallistujille tuottaneet?

3) Millaisia vaikutuksia asukkaiden kokemuksilla on ollut asukkaiden käsityksiin omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan?

Tutkielmani ymmärtämiselle perustuva tutkimusote nojaa konstruktionistiseen näkökulmaan, jossa luonnollisina pidettyjä asioita ja totuuksia lähestytään sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuina (Berger & Luckmann 1994). Käsitykset erilaisista asioista ovat kielellisesti välittyneitä. Ymmärtäminen on tulkintaa, joka etenee kielen ilmaisuista sosiaaliseen todellisuuteen. Tällöin tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä tulkitaan tarkastelemalla erilaisia ilmiötä koskevia tekstejä suhteessa niiden sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. (Juden-Tupakka 2007, 64.)

Tutkielmani näkökulmaa voidaan pitää fenomenologis-hermeneuttisena. Siinä tutkimuskohteena ovat yksilölliset kokemukset ympäröivästä todellisuudesta. Yksilö tulkitsee ja selittää ympäristöönsä erilaisten sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostuneiden selitysmallien mukaan. Nämä vaikuttavat siihen, millaiseksi yksilön kokemus muodostuu ja mitä merkityksiä yksilö sille antaa. Tästä syystä tutkimuksessa yksilöiden käsityksiä pyritään tulkitsemaan ja selittämään yhteydessä siihen kontekstiin, missä käsitykset ovat syntyneet.

Yksilön käsitykset ympäristöstä saattaavat toimia motivaationa poliittiselle toiminnalle, mikäli yksilö ongelmallistaa jonkin asian tavalla, joka yksilön mielestä vaatii muutosta (Lappalainen 2007, 199). Esimerkiksi yksilön käsitys yhteiskunnan varallisuuden epätasaisen jakautumisen mielekkyydestä saattaa johtaa tietyn poliittisen aatteen tai ideologian omaksumiseen, jolla puolestaan on vaikutusta muun muassa yksilön äänestyspäätöksiin. Ruohonjuuritasolla yksilön toimintaan saattavat puolestaan vaikuttaa esimerkiksi käsitykset viihtyisästä elinympäristöstä sekä keinoista ympäristön viihtyisyyden edistämiseksi.

Hervannan kansalaisraatia voidaan pitää tapauksena siitä, millä tavoin alueella järjestetty osallistuvan demokratian kokeilu on vaikuttanut osallistujien käsityksiin omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Tutkielmassani tutkimuskohteena ovat kohdejoukon, eli Hervannan kansalaisraatiin osallistuneiden asukkaiden kokemukset raatiprosessista. Kartoitan näitä kokemuksia osallistujien haastatteluissa, joissa tarkastelen erityisesti sitä, mikä yhteys näillä kokemuksilla on asukkaiden käsityksiin omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa suhteessa lähiympäristöönsä. Toisin sanoen tutkimuksen keskiössä on, millaisia toimintamalleja he näkevät ympäristönsä heille tarjoavan.

2. Hervannan kansalaisraati tapauksena

2.1 *Kansalaisraadın määritelmä*

Kansalaisraadın idea on peräisin 1970-luvulta. Raati on syntynyt ajatuksesta soveltaa amerikkalaisissa oikeusistuimissa käytettyä maallikkojury-mallia poliittisten asiakysymysten ratkomiseen, jotta päätöksentekijät saisivat käsityksen informoidusta kansalaismielipiteestä. Kansalaisraati seuraakin monin tavoin oikeusistuimien mallia. Kansalaisraadın tavoitteena on antaa julkilausuma eli lakikielellä tuomio, joka koskee tiettyä asiakysymystä eli syytettä, jonka puolestaan on asettanut juryn järjestänyt organisaatio. Tuomioistuinten tavoin myös kansalaisraadeissa tuomio muodostetaan todistajalausuntojen pohjalta. Kansalaisraadın käyttämät todistajat ovat raatiin puhujiksi kutsuttuja eri alojen asiantuntijoita ja eri intressiryhmien edustajia. Raadın jäsenillä on mahdollisuus esittää asiantuntijoille kysymyksiä eli ristikuulustella asiantuntijoita. Varsinaiset keskustelut käydään sekä pienryhmissä että koko raadın kesken. (Herne & Setälä 2005, 179.)

Kansalaisraadın jäsenet valikoidaan vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden joukosta. Tavoitteena on saavuttaa eri väestöryhmien tasapuolinen edustus esimerkiksi sukupuolen, iän, koulutustason ja asuinpaikan mukaan. Kansalaisraadın kokoontumisissa on läsnä myös puolueettomia fasilitaattoreita, joiden tehtävänä on huolehtia, että kaikkien osallistujien näkökannat tulevat tasapuolisesti huomioiduksi keskusteluissa. Kokonaisuudessaan kansalaisraati kestää yleensä neljä päivää. Viimeisessä kokoontumisessa äänestetään raadın antamasta julkilausumasta, joka ei siis vaadi yksimielistä hyväksyntää. (Herne & Setälä 2005, 179–180.)

Kansalaisraadın toteuttamiseen liittyy haasteita, joista keskeisimpiä ovat edustavuuden saavuttaminen, pienryhmäkeskusteluiden valtasuhteiden ja ryhmäpolarisaation minimisointi, vaikuttavuuden ja jatkuvuuden varmistaminen sekä prosessin integriteetin säilyttäminen (Raisio & Vartiainen 2011, 29; kritiikkiä kansalaisraateja kohtaan Wiberg 2013). Kansalaisraateja on toteutettu maailmalla paljon. Näiden tuloksia on selvitetty sekä raportoitu erilaisissa tutkimuksissa (esim. Coote & Lenaghan 1997; Gastil & Knobloch 2010; Hartz-Karp 2007; Smith & Wales 2000). Suomessa kansalaisraadit ovat yleistyneet 2000-luvulla ja samalla on lisääntynyt myös kansalaisraateja koskeva tutkimus. Erityisesti kansalaisraateja on käsitelty Vaasan yliopiston toteuttamissa tutkimushankkeissa (esim. Raisio & Vartiainen 2011).

2.2 *Hervannan kansalaisraati*

Uusi paikallisuus -hankkeen aikana on järjestetty viisi kansalaisraatia hankkeen eri paikkakunnilla. Kullakin paikkakunnalla toimintaympäristön ominaispiirteet ovat asettaneet omia vaatimuksiaan raadin järjestämiselle. Esimerkiksi Hervannassa raadin toteuttamisessa oli huomioitava muun muassa alueen koko sekä väestön jakautuminen. Hervantaa voidaan pitää suhteellisen suurena kaupunginosana, sillä vuoden 2011 lopussa Hervannassa asui yli 23 000 asukasta (Tampereen kaupunki 2013, 148). Hervannan työttömyysprosentti 16,9 % on suhteellisen korkea verrattuna Tampereen keskimääräiseen työttömyysasteeseen 13,8 % (Tampereen kaupunki 2013, 168). Hervannassa asuu myös huomattava määrä vieraskielisiä asukkaita. Heidän osuutensa kaupunginosan väestöstä on 17,9 %, kun vieraskielisten keskimääräinen osuus koko Tampereella on 6,3 % (Tampereen kaupunki 2014).

Hervantaa koskevissa tutkimuksissa on noussut esiin alueen asukkaiden hyvinvoinnin epätasainen jakaantuminen. Samalla kun työssä käyvä väestö on kyennyt säilyttämään tyydyttävän hyvinvoinnin tason, on työttömien ja erityisesti pitkäaikaistyöttömien elämäntilanne vaikea. Hervannan sisäistä erilaistuneisuutta korostaa myös se, että sosiaaliset ongelmat, kuten köyhyys ja työttömyys, samoin kuin pakolais- ja maahanmuuttajaväestö ovat keskittyneet tietyille alueille Hervantaa. (Häkli et al. 2003, 11.)

Toisaalta tutkimuksissa on noussut esiin myös kaupunginosan suhteellisen aktiivinen kansalaisyhteiskunta (Häkli, Laaksonen-Pöntys & Randell 2003, 85–86.). Alueella toimii useita erilaisia järjestöjä, yhdistyksiä sekä harrastusryhmiä, joissa paikalliset asukkaat toimivat. Lisäksi Hervannassa vallitsee vahva paikallisidentiteetti, joka näkyy siinä, että paikalliset asukkaat mieltävät itsensä mielellään hervantalaiseksi. Muutamia vuosia sitten alueella toimi jopa Hervannan itsenäisyysliike, joka pyrki ajamaan Hervannasta itsenäistä kaupunkia.

Edellä mainitut Hervannan erityispiirteet pyrittiin huomioimaan kansalaisraatia järjestettäessä. Esimerkiksi kansalaisraadın osallistujat pyrittiin kokoamaan Hervannassa siten, että raati edusti tilastollisesti mahdollisimman hyvin Hervannan asukkaita iän, sukupuolen, äidinkielen, koulutus- ja työllisyystilanteen mukaan. Maahanmuuttajien osallistumista raatiin helpotettiin muun muassa kääntämällä raadin materiaalit eri kielisiksi sekä käyttämällä selkokieltä. Loppujen lopuksi raadin voidaankin nähdä onnistuneen houkuttelemaan hyvin erityisesti maahanmuuttajia, sillä raadissa oli mukana kaikkiaan neljä maahanmuuttajataustaista hervantalaista.

2.3 *Hervannan kansalaisraatiprosessi*

Hervannan kansalaisraati kokoontui neljänä iltana syksyllä 2012. Raatiin osallistui yhteensä 14 hervantalaista¹. Raadin tuloksena syntyi toimenpide-ehdotuksia yhteensä 11 kappaletta, jotka sisälsivät raatilaisten parannusehdotuksia muun muassa Hervannan sosiaalipalveluihin sekä harrastusmahdollisuuksiin. Toimenpide-ehdotukset koottiin julkilausumaan, joka esiteltiin Hervannan kirjastossa. Lisäksi raadin julkilausuma luovutettiin Tampereen kaupunginvaltuustolle, jolloin julkilausuman vastaanottajina olivat kaikki neljä apulaispormestaria ja kaupunginvaltuuston silloinen puheenjohtaja. (Suomen Setlementtiliitto Ry 2013.)

Vastauksissaan apulaispormestarit suhtautuivat raadin julkilausumaan myönteisesti ja toimenpide-ehdotukset aiottiin välittää niiden aiheita vastaaviin yksiköihin. Myöhemmin Hervannan Uusi paikallisuus -hanke tiedusteli useaan otteeseen kaupungin edustajilta tarkempaa tietoa siitä, millä tavoin raadin toimenpide-ehdotukset on huomioitu, mutta vastausta tähän ei ollut tullut vuoden 2014 alkuun mennessä, jolloin suoritin tutkielmani aineistonkeruun haastatteluosion.

Huhtikuussa 2014 Uusi paikallisuus -hanke järjesti Hervannan kehittämiskävelyn ja keskustelupaneelin, johon oli kutsuttu Tampereen päättäjiä ja asukkaita keskustelemaan Hervannan ongelmista ja kehittämismahdollisuuksista. Kehittämiskävelyn tarkoituksena oli toimia jatkona Kansalaisraatiprosessille ja pitää raadin julkilausumaa esillä. Tästä syystä monet kehittämiskävelyn aikana käsitellyistä aiheista olivat samoja, jotka olivat nousseet esille jo Hervannan kansalaisraadissa. Ennen kehittämiskävelyä Tampereen kaupunki antoi päivitetyn tilannekatsauksen kunkin toimenpide-ehdotuksen tiimoilta ja kertoi, millä tavalla ehdotukset oli tähän mennessä huomioitu.

Vaikka julkilausuman sisältämät toimenpide-ehdotukset ovat toistaiseksi edenneet kunnallishallinnossa takkuillen, ovat Hervannan asukkaat itse olleet aktiivisesti viemässä raadin julkilausuman parannusehdotuksia eteenpäin. Hervannan Uusi paikallisuus -hanke pyrki kansalaisraadista jälkeen aktivoimaan Hervannan asukkaita ottamaan vastuuta kansalaisraadista julkilausuman toimenpide-ehdotusten eteenpäin viemiseksi. Hanke järjesti kevään 2013 aikana

¹ Alun perin Hervannan kansalaisraatiin ilmoittautui 17 hervantalaista, mutta lopulta 14 heistä otti osaa varsinaiseen raatityöskentelyyn. Tästä huolimatta raatia voidaan pitää edustavana, sillä raatilaiset muodostivat suhteellisen heterogeenisen joukon. Lisää tietoa ja pohdintaa raadin kokoamisesta Hervannan kansalaisraadista loppuraportissa (Suomen Setlementtiliitto Ry 2013).

useita erilaisia ideointi-iltoja sekä osallisuustyöpajoja, joissa asukkaat pääsivät suunnittelemaan, mitä raadin toimenpide-ehdotuksista he voisivat itse alkaa edistämään. Hanke on pyrkinyt tukemaan kansalaisten omasta aloitteesta lähtevää toimintaa kannustamalla asukkaita itse suunnittelemaan toimintaa ja kantamaan vastuuta toiminnan järjestämisestä. Hanke on tarjonnut tiloja asukkaiden kokoontumisille sekä osallistunut rahallisesti toiminnan järjestämiseen. Tämän seurauksena on alueelle syntynyt erilaisia omaehtoisesti toimivia toimintaryhmiä, kuten Viva Cinola! -elokuvakerho, Hervannan kaupunkiviljelijät sekä Naisten taitovaihtokerho, joissa asukkaat ovat itse päävastuussa toiminnan järjestämisestä. Lisäksi raatilasia on osallistunut muun muassa Hervannassa toimineen Yhteisöteatterin toimintaan.

Taulukko 1: Hervannan Uusi paikallisuus -hankkeen ja tutkielmanteon vaiheita

Aika	Hankkeen vaiheita	Tutkielmanteon vaiheita
Syksy-talvi 2012	8.–9.11. ja 14.–15.11. Hervannan kansalaisraadın kokoontumiset 21.11. Julkilausuman julkistaminen Hervannan kirjastolla 10.12. Julkilausuman luovuttaminen Tampereen kaupunginvaltuustolle	
Talvi-kevät 2013	Idea-olohuoneiden ja osallisuustyöpajojen kokoontumisia Viva Cinola!-elokuvakerhon sekä Taitovaihtokerhon toiminnan alkaminen	
Kevät-kesä 2013	15.4. Kaupunkiviljelyilta Hervannan kirjastolla Kaupunkiviljelyryhmän toiminnan alkaminen	
Syksy 2013		Viva Cinola! -elokuvakerhon toiminnan havainnointia

Kevät-talvi 2014	30.1. Kehittämiskävelyn ideointi-ilta 28.4. Hervannan kehittämiskävely	30.1. Ryhmähaastattelu ja ideointi- illan havainnointia 3.3.–7.3. Yksilöhaastatteluja 28.4. Kehittämiskävelyn havainnointia
---------------------	---	---

2.4 Hervannan kansalaisraatia koskeva aikaisempi tutkimus

Uusi paikallisuus -hankkeessa on tehty hankkeen alusta lähtien laajamittaista yliopistoyhteistyötä. Hanketta on seurattu ja arvioitu Tampereen ja Vaasan yliopistoissa, mikä on tuottanut erilaisia selvityksiä hankkeen eri vaiheista ja tietoa hankkeesta eri näkökulmista. Vaasan yliopiston tutkimuksissa (ks. Raisio & Lindell 2013) on keskitytty hankkeessa toteutettuihin kansalaisraateihin ja niistä kerättyyn palautteeseen Tampereella, Vaasassa ja Kemijärvellä. Itä-Suomen yliopiston Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiassa -tutkimushanke (ks. Rahikka-Räsänen & Ryynänen 2014) on puolestaan tarkastellut ennen kaikkea osallistumisen esteitä ja osallistumisen kynnyksen madaltamisen mahdollisuuksia seuraamalla hankkeen aikana järjestettyjä kansalaisraateja sekä osallisuustyöpajoja. Hankkeen järjestämän toiminnan arvioimisen lisäksi tutkimushankkeessa on myös osallistuttu toiminnan kehittämiseen toimintatutkimuksellisessa hengessä.

Uusi paikallisuus -hankkeen Hervannassa järjestämästä kansalaisraadista on tekeillä artikkeli Tampereen yliopiston Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä (Roivainen 2014). Artikkelissa hankkeen järjestämiä kansalaisraateja tarkastellaan ennen kaikkea kansalaiskeskeisen sosiaalityön menetelmänä, jossa raadit nähdään apuvälineenä sekä lähidemokratian vahvistamiseksi että alueellisen sosiaalityön kehittämiseksi. Tieteellisten tutkimusten lisäksi Hervannan kansalaisraatia on arvioitu myös Hervannan kansalaisraadin loppuraportissa (2013).

Omassa tutkielmassani jatkan Hervannan kansalaisraadın tarkastelua. Vaikka Hervannan kansalaisraadın prosessia on raportoitu ja arvioitu aikaisemmissa hanketta koskevissa tutkimuksissa, on kansalaisraadın jälkeinen aika jäänyt aikaisemmissa tutkimuksissa huomioimatta. Tästä syystä pyrin täydentämään kansalaisraatia käsittelevää tutkimusta keskittymällä omassa tutkielmassani ennen kaikkea Hervannan kansalaisraadın jälkeiseen aikaan ja raadın jälkeen syntyneeseen asukastoimintaan.

3. Tutkimuksen lähtökohtia

3.1 Tutkimuksen rajojen määrittelyä

Haasteena tutkielmassani on ollut tapauksen rajaaminen ajallisesti suhteellisen pitkäjäksoisesta prosessista, josta voidaan erottaa useita toistensa kanssa limittyviä kehityskulkuja ja teemoja, joihin kaikkiin olisi ollut kiinnostavaa kiinnittää enemmän huomiota. Tapauksen rajaaminen onkin ollut prosessi, joka on jatkunut lähes koko tutkielman tekemisen ajan.

Suhteessa erilaisiin tapaustutkimuksen tyyppeihin tutkielmaani voidaan pitää laajennettuna tapaustutkimuksena. Laajennettu tapaustutkimus painottaa tilanteiden prosessinomaisuutta. Siinä voidaan tutkia erilaisia toisiinsa liittyviä tapahtumasarjoja, jotka ulottuvat suhteellisen pitkälle ajanjaksolle. Lisäksi prosessinomaisuutta lisää se, että tarkasteltavana oleviin tilanteisiin osallistuu erilaisia toimijoita, joiden asemaan kyseiset tilanteet vaikuttavat. Tutkimus voi kohdistua sellaisiin tilanteisiin, jotka ovat alkaneet ennen tutkimusta, jatkuvat sen aikana tai jatkuvat vielä sen jälkeenkin. (Häikiö & Niemenmaa 2007, 46.)

Omassa tutkielmassani aloin tutkia Uusi paikallisuus -hankkeessa syntynyttä asukastoimintaa siinä vaiheessa, kun asukastoiminta oli jo käynnissä. Olen joutunut rajaamaan tutkielmani tiettyyn ajanjaksoon, joka kattaa vain osan koko hankkeen aikaisesta toiminnasta Hervannassa ja jättää huomiotta hankkeen tulevaisuuden. Tästä syystä Hervannan tapausta voidaan kutsua avoimeksi, jolloin on epäselvää, miten tulevaisuus vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja mikä tapahtumaketjun lopputulos tulee olemaan (Häikiö & Niemenmaa 2007, 46).

3.2 Teorian asema tutkimuksessa

Ajallisen rajaamisen lisäksi tutkimukseen liittyy myös temaattista rajaamista, johon kuuluvat valinnat siitä, millaisten teoreettisten käsitteiden avulla tutkimuskohdetta koetetaan ottaa haltuun. Riippuen tutkijan valinnoista, teorialla voi olla erilainen painoarvo tutkimuksen alussa. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että teoria rakennetaan aineistolähtöisesti eivätkä analyyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja. Tällöin aikaisemmalla tiedolla ja teorioilla ei tule olla vaikutusta siihen, millaisia tulkintoja ja päätelmiä aineistosta tehdään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–96.)

Teorialähtöisestä tutkimuksesta puhutaan puolestaan silloin, kun tutkimusaineiston analyysi perustuu jo olemassa olevaan teoriaan tai malliin. Aineiston analyysia ohjaa aikaisemman tutkimuksen perusteella luotu malli, jota testataan uudessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98.) Teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastoon voidaan katsoa sijoittuvan teoriasidonnaisen tutkimuksen, jossa aineiston analyysi ei perustu suoraan johonkin teoriaan, mutta teoriaa hyödynnetään tukemaan aineistosta tehtyjä tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99).

Edellä mainitun jaottelun mukaisesti tutkielmaani voi pitää teoriasidonnaisena tutkimuksena. Olen pyrkinyt etsimään aineistosta tekemieni löydöksiä ja tulkintojen tueksi vahvistusta tai teoreettista selitystä vertaamalla näitä havaintoja aikaisempiin tutkimuksiin sekä erilaisiin teoreettisiin selitysmalleihin ja käsitteisiin. Näin olen pyrkinyt valitsemaan ne mallit ja käsitteet, jotka parhaiten sopivat tutkimuskohteeni selittämiseen. (vrt. Laine, Bamberg ja Jokinen 2007, 20; Eskola & Suoranta 1998, 20.) Tutkielmaani ei voi kuvata suoraviivaisena projektina, jossa päätelmät tehdään joko aineisto- tai teorialähtöisesti, vaan prosessina, jossa aineisto ja teoria ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän seurauksena aineiston analyysi voidaan nähdä vaiheittaisena prosessina, jossa aineistosta tehtävät tulkinnat jalostuvat, kun niitä verrataan aiempaan tutkimukseen, teoreettisen kirjallisuuden tai tieteelliseen keskusteluun. Samalla aineistosta saattaa nousta tulkintoja, jotka täsmäntävät jo olemassa olevia tutkimustuloksia tai jopa tuottavat kokonaan uusia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön tai tapahtumaan. Metodiani voikin kuvata hyvin hermeneuttisen kehän käsitteellä, joka lineaarisen etenemisen sijaan kuvaa tutkimuksen jatkuvasti etenevänä spiraalina.²

Teorian mukana oloa tutkimuksessa puolustaa se, että ilman teoreettisista käsitteistä muodostettua analyttistä kehystä tutkimus jää helposti kuvailuksi tai perusteettomiksi väitteiksi, jolloin se ei lisää tietoa ja ymmärrystä käsiteltävästä ilmiöstä tai tapahtumasta (Häikiö & Niemenmaa 2007, 51). Analyttisen kehyksen hyöty on myös siinä, että se etäännyttää tutkijan tutkimuskohteesta. Erityisesti teoreettisesta pohdinnasta ja tieteellisen kirjallisuuden lukeneisuudesta on hyötyä silloin, mikäli aihe on tutkijalle läheinen (ks. Eskola & Suoranta 1998, 35). Lisäksi on kyseenalaista, että tutkija voisi lähestyä aineistoa ilman minkäänlaisia tapauksen luonteeseen kohdistuvia ennakkokäsityksiä, jotka vaikuttavat aineistosta tehtäviin tulkintoihin. Tämän ajatuksen taustalla on

² Hermeneuttinen kehä viittaa fenomenologisen tutkimuksen perusteeseen, jossa tutkimuksen on katsottu etenevän vaiheittain. Tällöin tutkimus etenee tutkijan esiymmärryksen sekä ymmärryksen välisellä kehällä, jossa tutkijan ilmiötä koskevat esikäsitykset kehittyvät sitä mukaan kun tutkija tutustuu tutkimuskohteeseensa tarkemmin. (Juden-Tupakka 2007, 64.)

käsitys siitä, että ei ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja, vaan jo tutkijan valitsemat käsitteet ja tutkimusasetelma vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 96). Tiedostamattomina nämä käsitykset voivat johtaa siihen, että tutkija käyttää tutkimustaan vain omien ennakkoluulojensa vahvistamiseen (Häikiö & Niemenmaa 2007, 54).

Tutkimuksen kohteeksi valittua ilmiötä tai tapahtumaa voidaan aina lähteä tarkastelemaan lukuisista erilaisista lähtökohdista ja näkökulmista. Rajaaminen kaventaa aina todellisuuden moniulotteisuutta. Erilaisten tekijöiden merkityksellisyyden arviointi suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön riippuu tutkijan omista valinnoista, joissa toiset asiat saattavat saada enemmän huomiota toisten kustannuksella. Tästä syystä onkin hyvä, että tutkija reflektoi omia tieteenfilosofisia lähtökohtiaan ja ennakkokäsityksiään käsiteltävästä tapauksesta ja pyrkii suhteuttamaan ne aiempaan tutkimukseen, teoreettiseen kirjallisuuteen tai tieteelliseen keskusteluun (Laine, Bamberg ja Jokinen 2007, 19; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 14). Olen myös omassa tutkielmassani pyrkinyt huomioimaan ne erilaiset valinnan hetket, jotka ovat vaikuttaneet siihen, millaiseksi tutkielmani on muodostunut, ja perustelemaan nämä tekemäni valinnat mahdollisimman hyvin. Näin olen antanut lukijalle mahdollisuuden arvioida valintojeni oikeellisuutta (ks. Häikiö & Niemenmaa 2007, 41).

3.3 Tutkimusasetelman tarkentaminen

Tutkielmani alussa asetin tutkimustehtäväkseni tarkastella, miten osallistuminen kansalaisraatiin on vaikuttanut osallistujien käsitykseen heidän omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Hervannan kansalaisraadin tapauksessa asukkaiden käsityksiin omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista ovat vaikuttaneet ennen kaikkea osallistuminen raatiin, kuntahallinnon suhtautuminen raadin julkilausumaan sekä raadin jälkeen syntynyt aktiivinen asukastoiminta. Ensinnäkin raadin merkitys asukkaille muodostuu niissä varsinaiseen raatityöskentelyyn kuuluvissa vaiheissa, joissa raadin jäsenet kuulevat raatiin kutsuttuja asiantuntijoita, keskustelevat raadin aiheesta toistensa kanssa ja muodostavat raadin julkilausumaan kirjattavia toimenpide-ehdotuksia. Toiseksi raatiin kutsuttujen asukkaiden kokemus raadista muodostuu siitä, millaiseksi asukkaat ovat kokeneet raadin vaikutuksen. Erityisesti se, miten kuntahallinto on suhtautunut raadin julkilausumaan, on avainasemassa asukkaiden arvioidessa raadin vaikutusta.

Perinteisesti kansalaisraatien vaikuttavuutta on arvioitu suhteessa edellä mainittuihin tekijöihin. Hervannan kansalaisraadın tapauksessa syntynyttä kansalaistoimintaa voidaan pitää ainutlaatuisena, sillä siinä raatiin osallistuneet asukkaat ottivat vastuuta raadin julkilausumaan kirjattujen parannusehdotusten edistämiseksi alkamalla itse suunnitella keinoja, joilla ehdotuksia voitaisiin käytännössä edistää. Tämä haastaa perinteisen käsityksen siitä, että raatiprosessi lakkaa raadin julkilausuman luovuttamiseen. Sen sijaan kansalaisraati voidaan nähdä lähtöpisteenä erilaisille aktiivisen asukastoiminnan vaiheille, jotka jatkavat raatiprosessia pitkälle varsinaisen raatityöskentelyn jälkeen. Näillä varsinaisesta raatityöskentelystä alkunsa saaneiden asukasryhmien toiminnalla sekä asukkaiden henkilökohtaisen kansalaisaktiivisuuden muodoilla on voinut olla suuri merkitys sille, millaiseksi Hervannan kansalaisraadın osallistujat ovat kokeneet omat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuutensa lähiympäristössään sekä -yhteisössään.

Tarkastelemalla Hervannan kansalaisraadın tapausta prosessina voidaan päästä käsiksi siihen muutokseen, jota kansalaisraati on tuottanut osallistujien käsitykselle omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista. Muutoksella on tärkeä rooli poliittisen toiminnan muotoutumisessa. Lappalaisen mukaan poliittinen toiminta perustuu praktiseen, eli käytännölliseen kokemukseen³. Kokemus auttaa tai ehkäisee yksilön halujen, tarpeiden, intressien ja päämäärien toteutumista. Yksilön tavoitteena on saada kokemuksia, jotka johtavat tyydytykseen. Kokemuksesta saatu tyydyttymättömyys puolestaan johtaa toimintaan, jolla pyritään vaikuttamaan olemassa olevien asioiden tilaan niin, että ne muuttuvat tyydyttävämmäksi kuin nykyisyys. (Lappalainen 2007, 198) Tällöin yksilön huomattava ympäristössään jotain, mikä hänen mielestään vaatii toimintaa, hän valitsee toimintarepertuaaristaan mielestään parhaiten asian korjaamiseksi tai edistämiseksi sopivan toimintamallin ja ottaa sen käyttöönsä. Toisin sanoen toimija arvioi tilannetta suhteessa omiin kokemuksiinsa ja muodostaa arvostelman, josta käsin hän voi arvioida erilaisia tulevaisuusskenaarioita ympäristön ja muiden toimijoiden reagoitumalleista suhteessa omaan toimintaansa. (ks. Rinne 2011, 69.)

³ Lappalaisen määritelmä poliittisesta toiminnasta perustuu John Deweyn (2006) kehittämään pragmatistiseen toimintakäsitykseen. Deweyn mukaan ihmisen toiminta on aina tapojen ohjaamaa. Tavot ovat sosiaalisia: yksilön tavot ovat ainakin osin sosialisatiossa opittuja, ja monet tavot ovat siksi sosiaalisille yhteisöille yhteisiä. Kun tilanne poikkeaa totutusta, tavanmukainen toiminta ei välttämättä enää riitäkään haluttujen päämäärien saavuttamiseen. Vasta silloin ihminen pysähtyy miettimään, ja pohdinnan tuloksena onnistuu ihannetapauksessa keksimään uuden ratkaisun uuteen tilanteeseen. Nämä uudet ratkaisut voivat tilanteen toistuessa korvata vanhat tavot ja lopulta muuttua uusiksi tavoiksi.

Yksilön toimintaa ei voida siis selittää vain ulkomaailman ärsykkeillä, vaan se riippuu myös erilaisista yksilön psyykkisistä ominaisuuksista, mielikuvista, ajattelumalleista sekä tunteista. Tätä voidaan verrata tilanteeseen, jossa yksilö käyttää erilaisia työkaluja tavoitteensa saavuttamiseksi, esimerkiksi ruuvimeisseliä kiinnittääkseen hyllyn olohuoneensa seinälle. Sosiaalisissa suhteissa tätä yksilön toiminnan ja työkalun ympäristössä aikaansaaman vaikutuksen vastavuoroisuutta eivät kuitenkaan ylläpidä luonnontieteelliset lait, vaan sosiaaliset normit, käytännöt ja toimintamallit, joiden perusteella yksilö voi ennakoida toisten käyttäytyvän tietyllä tavalla. Tällöin tärkeään rooliin nousee luottamus, joka toimii siltana yksilön toiminnan sekä sen aikaansaaman vastareaktion välisen ajallisen välimatkan yli. Erityisesti luottamus on vahvaa silloin, kun yhteiskunnan toimintaa säätelevät selkeät ja vakiintuneet normit, käytännöt ja toimintamallit, jolloin yksilö voi luottaa siihen, että toiset toimivat vallassa olevien normien mukaisesti.

Seuraavassa osiossa esittelen tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä. Kuten yllä on todettu, olen halunnut kytkeä tutkielmani siihen ajankohtaiseen keskusteluun, jota demokratiasta ja sen toimintamalleista tällä hetkellä käydään. Kansalaisraadit edustavat sellaisia osallistumis- ja vaikuttamismuotoja, jotka pyrkivät tarjoamaan vaihtoehdon edustuksellisen demokratian muodoille. Näiden vaihtoehtoisten menetelmien menestyminen riippuu kuitenkin siitä, millaiseksi niihin osallistuneet kansalaiset kokevat menetelmien todellisen vaikutuksen. Luottamuksen avulla ihmiset pystyvät ennakoimaan oman toimintansa seurauksia suhteessa muihin ihmisiin, ympäristöönsä sekä erilaisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Viime kädessä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamiskanavien vaikuttavuus riippuu siitä, onnistuvatko nämä menetelmät lisäämään osallistujien luottamusta omia vaikuttamismahdollisuuksia kohtaan, vai osoittautuvatko menetelmät pettymykseksi, jolloin tulos saattaa olla päinvastainen: epäluottamus osallistumis- ja vaikuttamismenetelmiä kohtaan lisääntyy.

4. Teoreettinen viitekehys

4.1 *Demokratian muodot*

Viime vuosikymmenien aikana kritiikki edustuksellista demokratiaa kohtaan on kasvanut. Länsimaissa tämän syynä on ollut muun muassa puolueiden jäsenmäärän lasku sekä äänestysinnostuksen vähentyminen (esim. Gretscher & Kiilakoski 2012, 46; Rosanvallon 2008, 21). Tästä syystä edustuksellisen demokratian vaihtoehtoisiksi on nostettu erilaisia suoran demokratian, vastademokratian sekä osallistuvan demokratian muotoja, jotka täydentävät tai haastavat edustuksellisen demokratian käytäntöjä. Suoran demokratian tarkoituksena on antaa kansalaisille mahdollisuus vaikuttaa asioihin suoraan ja välittömästi ilman edustuksellisen demokratian väliportaita. Suoran demokratian keinoja ovat esimerkiksi erilaiset kansanäänestykset, kansalaisaloitteet sekä kansalaispäätökset. Viime aikoina suoran demokratian keinovalikoimaa on lisätty esimerkiksi kansalais- sekä kuntalaisaloitteiden tekemistä helpottamalla. On kuitenkin kyseenalaista, mikä aloitteiden todellinen merkitys on, sillä lopullinen päätös näiden eteenpäin menemisestä jää kuitenkin eduskunnalle tai kunnanvaltuustolle.

Suoralla demokratialla on yhtymäkohtia niin kutsuttuun vastademokratiaan. Vastademokratian nousu on tullut ajankohtaiseksi tilanteessa, joissa kansalaisten pettymys perinteisiä edustuksellisen demokratian vaikuttamiskeinoja kohtaan on johtanut vaihtoehtoisten keinojen korostumiseen (Rosanvallon 2008, 26–27). Vastademokratian keinoihin kuuluvat muun muassa erilaiset lailliset ja laittomat suoran toiminnan keinot, mielenosoitukset, lehti- ja verkkokirjoitukset sekä muu toiminta sosiaalisessa mediassa. Vastademokratiassa kansalaiset nähdään päätöksentekoa tarkkailevina, valvovina ja kyseenalaistavina toimijoina, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon ei vain keskustelemalla ja äänestämällä, vaan myös aktiivisesti toimimalla. Yleensä toiminnan alkaminen vaatii jonkin konfliktin syntymistä, jolloin vastademokratia voidaan nähdä vastauksena johonkin koettuun epäkohtaan.

Samoin kuin vastademokratia, myös osallistuva demokratia tähtää kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen laajentamiseen. Kuitenkin toisin kuin vastademokratiassa, johon kuuluu se, että päätöksentekoon puututaan sen ulkopuolelta käsin, osallistuvassa demokratiassa korostuu näkemys siitä, että kansalaisilla tulisi olla mahdollisuus osallistua demokraattiseen päätöksentekoprosessiin. Osallistuvan demokratian tavoitteena on lisätä keinoja, joilla kansalaiset voivat enemmän osallistua

sekä vaikuttaa ja saada omaa ääntänsä kuuluville muutenkin kuin äänestämällä vaaleissa. Erityisen tärkeäksi osallistuvan demokratian merkitys nähdään paikallistasolla, jossa ihmiset voivat toimia oman lähiympäristönsä asiantuntijoina ja täydentää ulkopuolisten poliitikkojen, virkamiesten ja asiantuntijoiden näkemyksiä koskien heidän elinpiiriään (Gretschel & Kiilakoski 2012, 58).

Monet osallistuvan demokratian menetelmät perustuvat usein niin kutsutulle deliberatiivisen demokratian ihanteelle. Deliberatiivisen demokratian kehitys on perustunut pääasiassa Jürgen Habermasin (1984) teorioille. Deliberatiivisessa demokratiassa poliittiset päätökset perustuvat harkittuun ja tasapuoliseen keskusteluun, jossa kaikki päätöksenteon kannalta olennaiset näkökulmat ovat edustettuina. Kollektiivisesti sitovat päätökset syntyvät vapaan julkisen keskustelun kautta, jossa osallistujien esittämät argumentit voivat muuttaa osanottajien keskustelua edeltäneet ennakkokäsitykset ⁴. (Vartiainen, Mäkinen, Ollila & Raisio 2012, 6)

Deliberatiivinen demokratia on yksi keino välttää NIMBY-ilmiötä⁵, joka perustuu ennen kaikkea yksityisille intresseille. Deliberatiivisessa demokratiassa tavoitellaan yhteistä hyvää, perusteltujen ja monipuolisten argumenttien varassa. Tavoitteena on, että lopputuloksena saadaan aikaan sellainen päätös, jonka kaikki prosessin osallistujat ovat hyväksyneet. Näin deliberatiivinen demokratia eroaa suorasta demokratiasta, jossa pyritään kartoittamaan kaikki mahdolliset mielipiteet ja muodostamaan summatiivinen kuva yksittäisten ihmisten intresseistä, joita ei ohjaa näkemys yhteisestä hyvästä. (Raisio & Vartiainen 2011, 26.)

⁴ Habermasin (1984) kommunikatiivisen toiminnan teoriaan kuuluvassa ideaalisessa puhetilanteessa paras mahdollinen lopputulos käsiteltävään asiaan saavutetaan toimijoiden välisessä ”vallasta vapaassa” keskustelussa. Habermasin näkemykset ideaalin puhetilanteen tavoittelusta ovat kohdanneet kritiikkiä, jossa on esimerkiksi kiinnitetty huomiota siihen, voidaanko toimijoiden välisiä valtasuhteita kokonaan sivuuttaa (Häkli 2002).

⁵ "Not In My Backyard" juontaa juurensa paikallisista ympäristökamppailuista, joissa ihmiset ovat nousseet vastustamaan lähiympäristössään kokemiaan ympäristöuhkia. Myöhemmin käsitettä on alettu käyttää laajemiin koskien muun muassa erilaisia maankäyttöön ja kaavoitukseen liittyviä kiistoja. Sanan käyttö ei kuitenkaan ole ongelmaton, sillä termille annetaan eri yhteyksissä erilaisia määritelmiä, jolloin saatetaan viitata myös paikallisten asukkaiden tietynlaiseen itsekkyyteen tai kyvyttömyyteen irroittautua hyvin rajoittuneesta näkökulmastaan suhteessa kyseessä olevaan kehittämis- tai rakentamishankkeeseen. (Litmanen.)

Taulukko 2: Demokratian muodot, ihanteet sekä niiden toiminnot kuntatasolla (Gretschel & Kiilakoski 2012).

Demokratiateoria	Demokratiaihanne	Toiminnot kuntatasolla
Edustuksellinen demokratia	Kansalaiset valitsevat edustajat itselleen äänestämällä vaaleissa. Edustajat tekevät päätökset.	Kunnan luottamuselinten valinta ja niissä toimiminen. Pormestarin valinta.
Suora demokratia	Kansalaiset tekevät aloitteita ja äänestävät suorissa kansanäänestyksissä. Edustuksellisuuden sijaan kansalaiset voivat vaikuttaa suoraan päätöksiin.	Kansanäänestykset. Aloiteoikeus kuntatasolla.
Vastademokratia	Kansalaiset valvovat, kyseenalaistavat ja uudistavat päätöksenteon sisältöjä ja toimintatapoja toimimalla. Päättäjien toiminta on kansalaisten kritiikin kohteena.	Mielenosoitukset, lehti- ja verkkokirjoitukset, muu toiminta sosiaalisessa mediassa, järjestötoiminta, lailliset ja laittomat suoran toiminnan keinot.
Osallistuva demokratia	Kansalaiset osallistuvat yhteisen hyvän eteen antamalla palautetta ja keskustelemalla. Poliittiset prosessit tukevat osallistumista ja vaikuttamista.	Käyttäjäkyselyt, kansalais-, alue- ja asukaskuulemiset, asukaspaneelit, -foorumit ja -kokoukset, järjestötoiminta sekä muu asukastoiminta.
Deliberatiivinen demokratia	Kansalaiset osallistuvat keskusteluun yhteisestä hyvästä ja ihanneyhteiskunnan määrittelystä. Julkista keskustelua asioista ja yhteisen ymmärryksen luomista tuetaan.	Erilaiset osallistumis- ja vaikuttamismenetelmät, jotka täyttävät deliberatiivisuuden vaatimukset.

4.2 Osallistuvan demokratian juuret

Maailmalla kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta alkoivat nousta kasvavan kiinnostuksen kohteeksi ja osaksi erilaisia poliittisia ohjelmia 1980-

luvulta lähtien (Kettunen & Kiviniemi 2000, 52–55; Rättilä 2001, 190–191). Akateemisessa maailmassa nämä ohjelmat saivat tukea muun muassa Anthony Giddensin Kolmannen tien ideologiasta ja sen ajatuksista sosialidemokratian uudistamiselle. Pääajatuksena uudistamisessa on ollut murtaa vanha "riippuvuuskulttuuri", jossa avustuksia on saanut nostaa ilman vastinetta ja lisätä kansalaisten työvelvoitetta (Koskiahho 1999, 175). Kansalaisten aktiivisuuden ja osallisuuden edistämistä on pidetty sekä oikeistolaisena että vasemmistolaisena politiikkana. Vasemmistolaisissa puheenvuoroissa osallisuus on näyttäytynyt liberaalin demokratian instituutioiden ruohonjuuritason täydentäjänä, kun taas oikeiston näkökulmasta tavoitteena on ollut supistaa julkista sektoria.

Viimeaikaisena jatkumona kolmannelle tielle voidaan pitää Iso-Britannian konservatiivihallituksen lanseeraamaa "Big Society" -mallia. Malli perustuu sille, että monia julkisia palveluita uudistetaan siirtämällä päätösvaltaa keskushallinnolta paikallishallinnolle, yhteisöille ja kansalaisille itselleen (Haavisto 2011). Ajatuksena hankkeen taustalla on, että julkinen valta on liian etäinen ja byrokraattinen voidakseen vastata ihmisten arkiongelmiin. Tästä syystä valta "palautetaan" takaisin paikallisille yhteisöille ja kansalaisille.

"Big Society" -malli koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäinen tähtää julkisen sektorin avautumiseen politiikkatoimenpiteillä, jotka lisäävät julkisen sektorin avoimuutta ja läpinäkyvyyttä ja siirtävät päätösvaltaa ja resursseja keskushallinnolta paikallishallinnolle, yhteisöille, yrityksille, julkisen sektorin työntekijöille sekä kansalaisille. Toinen osio pyrkii aktivoimaan kansalaisyhteiskuntaa ja rakentamaan yhteisöllisyyttä. Se pyrkii tukemaan osallistumista ja paikallisdemokratiaa lisäämällä kansanäänestyksiä yksittäisissä asioissa sekä mahdollistamalla paikallisyhteisöille niille tärkeiden kohteiden toiminnan ja omistuksen haltuunoton. (Haavisto 2011, 3.)

Suomessa keskustelu kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista voidaan nähdä osana yleistä kansalaisyhteiskuntaa kohtaan herännyttä kiinnostusta 1980-luvulla. Suomalaisessa akateemisessa keskustelussa kansalaisyhteiskunta alettiin nähdä toisaalta vastavoimana hyvinvointivaltion kaikkialle ulottuvalle "holhoukselle"⁶. Toisaalta kansalaisyhteiskunta nähtiin myös valtion kumppanina, joka täydentää hyvinvointivaltion tarjoamia palveluja⁷. Poliittisissa

⁶ Klaus Mäkelän (1982, 87–93) mukaan hyvinvointivaltio on kriisissä. Kriisissä on Mäkelän mukaan kyse kansalaisyhteiskunnan ja valtiokoneiston välisten suhteiden kriisistä, joka johtuu siitä, että yhä useampia yhteiskunnallisia ilmiöitä on alettu säädellä valtiollisesti eikä valtiollisen puoluebyrokratian ja kansalaisten välillä ole enää kansalaisyhteiskunnan tuottamia välityksiä.

⁷ Risto Eräsaaren (1980, 42–49) mukaan hyvinvointivaltio vastaa kriisiinsä uudelleenorganisoidumalla. Tämä näkyy ensiksi niin, valtio ulottaa otettaan yhä laajemmalle eri ongelma-alueille. Toiseksi valtion muodolliset instanssit

ohjelmissa kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet nousivat esiin 2003–2007 hallituskauden aikana. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma pyrki edistämään kansalaisyhteiskunnan toimintaa, aktiivista kansalaisuutta sekä edustuksellisen demokratian toimivuutta. Sittemmin kiinnostus erilaisia osallistuvan demokratian välineitä ja lähidemokratian vahvistamista kohtaan on edelleen vahvistunut. Esimerkiksi hallituskauden 2007–2011 aikana kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta merkittävänä askeleena voidaan pitää hallituksen tekemää periaatepäätöstä demokratian edistämisestä Suomessa. Periaatepäätöksessä linjattiin, että oikeusministeriön johdolla laaditaan kymmenen vuoden välein demokratiaselonteko, jossa tarkastellaan harjoitetun demokrationpolitiikan tavoitteita sekä niiden toteutumista. (Salminen & Wilhelmsson 2013.)

Nykyisen hallituksen (2011–) hallitusohjelmassa kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia on pyritty vahvistamaan ”Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi” -politiikkaohjelmalla, jonka tarkoituksena on ollut edistää avointa hallintoa ja kansalaisten osallistumista monilla hankkeilla, joissa on esimerkiksi edistetty tiedon avoimuutta sekä selkeytetty virkakieletä. Lisäksi käynnissä oleva kuntauudistus on tuonut kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen entistä enemmän keskusteluun. Kuntauudistuksella on vahva sidos valmistelussa olevaan uuteen kuntalakiin, jossa kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia koskevaan lainsäädäntöä uudistetaan. (Salminen & Wilhelmsson 2013.)

4.3 Osallistuva demokratia Suomessa

Kansalaisten osallistumisella on Suomessa vahva lainsäädännöllinen perusta, sillä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet on kirjattu perustuslakiin sekä kuntalakiin. Kansalaisten osallistumismahdollisuuksia turvaavia säännöksiä sisältyy myös julkista hallintoa yleisesti koskevaan lainsäädäntöön, kuten hallintomenettelylakiin ja viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin. Lisäksi osallistumista ja vaikuttamista edistetään sektorilainsäädännössä muun muassa maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä ympäristönsuojelulaissa (Valtioneuvosto 2002, 5). Jatkossa kansalaisten osallistumismahdollisuudet tulevat myös entisestään vahvistumaan kuntalain kokonaisuudistuksen myötä.

purkautuvat keksitetyn ja byrokraattisen valtio-ohjauksen alaisuudesta ja siirtyvät kansalaisyhteiskunnallisen piiriin.

Vaikka kansalaisten osallistuminen on saanut vahvan lainsäädännöllisen perustan, kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet vaihtelevat paljon kunnasta toiseen. Syynä tähän on se, että kunnat ovat voineet verrattain itsenäisesti päättää, millä tavoin ne ovat toteuttaneet lainsäädäntöön kirjattuja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Suomesta on löydettävissä runsaasti käytännön esimerkkejä toiminnasta, joilla hallinnon, päätöksentekijöiden ja kansalaisten välistä vuorovaikutusta on pyritty kehittämään. Valtiovarainministeriön julkaisemassa raportissa ”Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa” (Pihlaja & Sandberg 2012) käsitellään erilaisia demokratian alueellisia toimintamalleja Suomessa. Kartoituksessa on huomioitu virallisena osana kuntaorganisaatiota toimivat alueelliset toimielimet sekä epäviralliset toimielimet, jotka eivät ole osa kunnan virallista organisaatiota, mutta jotka toimivat kiinteässä vuorovaikutus kuntaorganisaation ja alueen asukkaiden välillä. Esimerkkeinä raportissa tarkastelluista lähidemokratian malleista ovat muun muassa erilaiset kuulemismenettelyt, verkkodemokratian välineet ja kansalaisfoorumit.

Erilaisten lähidemokratian mallien ongelmana voidaan pitää sitä, että vaikka ne mahdollistavat kansalaisyhteiskunnan näkemysten huomioon ottamisen päätösten valmistelussa, osallistujilla ei kuitenkaan ole viime kädessä valtaa tehdä päätöksiä, ja näkemysten huomioon ottaminen jää päättäjien harkittavaksi. Myös käsiteltävät asiat määritellään usein hallinnon ja päätöksentekijöiden toimesta, eikä kansalaisilla ole siten valtaa myöskään yhteisen agendan muotoilussa (Pihlaja & Sandberg 2012, 162; Valkama & Raisio 2013, 97).

Suurimpana syynä sille, miksi lähidemokratia ei täyty sille annettuja odotuksia, voidaan pitää alueellisten toimielinten ja kuntaorganisaation välistä vuorovaikutusta. Nykyinen kuntalaki ei sisällä sitovia säädöksiä ja velvoitteita siitä, miten alueellisten toimielinten ja kuntaorganisaation vuorovaikutus tulee järjestää. Tästä syystä kuntien poliittisessa kulttuurissa ja toimintakulttuureissa on suuria eroja, jotka vaikuttavat siihen, minkälaiseksi alueellisten toimielinten ja kuntaorganisaation välinen vuorovaikutus muodostuu. Erityisesti suuremmissa kaupungeissa asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikeuttaa kuntaorganisaation koko ja moniportaisuus, mistä seuraa se, että vastuunkantajien nimeäminen kuntaorganisaatiossa on usein vaikeaa (Pihlaja & Sandberg 2012, 117).

Erityisesti alueellinen toiminta on vaikea yhteen sovittaa suomalaista kunnallishallintoa uudistaneiden sektoreittain järjestetyn hallinnon ja palveluorganisaatioiden, johtamisjärjestelmien,

tilaaja-tuottajamallien sekä sopimusohjausjärjestelmien kanssa (Pihlaja & Sandberg 2012, 120). Uudet toimintaperiaatteet ovat usein tulleet vanhojen toimintatapojen rinnalle, jolloin vanhojen ja uusien tapojen päällekkäisyys on aiheuttanut epävarmuutta toimintamallien valinnassa. Tästä syystä kunnallishallinto on voinut siksi näyttäytyä ristiriitaisena sekä hallinnon toimijoille itselleen että osallistuville asukkaille (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 25).

Kuntien järjestämien osallistumismallien ongelmana on usein myös se, että niissä osallistuvat samat ihmiset, jotka ovat aktiivisia osallistujia muutenkin. Tämä kertoo osallistumismuotojen kasautumisesta, jossa ne, jotka ylipäättään ovat aktiivisia edustuksellisen demokratian puitteissa, aktivoituvat laajalla rintamalla todennäköisemmin myös muissa osallistumisen ja vaikuttamisen välineissä (Pekola-Sjöblom, Helander & Sjöblom 2006, 263–264). Syynä tälle on, että kaikilla kansalaisilla ei ole samanlaisia valmiuksia ja mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden kehittämiseen erilaisissa virallisissa ja epävirallisissa verkostoissa ja yhteistoimintamuodoissa. Näiden onkin nähty suosivan erityisesti hyväosaisia väestönosia, joilla on jo ennestään laajaa yhteiskunnallista ja poliittista kokemusta sekä ymmärrystä siitä, kuinka omat näkemykset tuodaan keskusteluissa uskottavasti julki. Sen sijaan ne ihmisryhmät, joiden kansalaisvaikuttamisen taidot eivät ole yhtä kehittyneet, saattavat jäädä poliittisten prosessien ulkopuolelle (Pekola-Sjöblom & Sjöblom 2002, 11).

Lisäksi asukkaiden innostus osallistua asuinympäristöään koskevaan päätöksentekoon saattaa olla laimeaa silloin, kun alueet ovat suuria ja heterogeenisiä ja asukkaiden vaihtuvuus on suurta. Syynä tälle on erityisesti kaupunkiseutujen vilkas muuttoliike, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että asukkaat kiinnittyvät omaan asuinalueeseensa pääsääntöisesti kevyemmin ja usein lyhytkestoisemmin kuin niillä paikkakunnilla, missä muuttoliike on vähäisempää. Nämä elämänrytmiin ja -tapaan liittyvät erityispiirteet näkyvät erityisen selvästi pääkaupunkiseudulla. (Pihlaja & Sandberg 2012, 119.)

Kuntien omaksumien lähidemokratian käytäntöjen ongelmista johtuen ne pystyvät harvoin lunastamaan niille asetettuja odotuksia. Todellisen lähidemokratian sijaan kuntien tarjoamat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet saattavat tuottaa pettymyksiä niihin osallistuville kuntalaisille, mikä on omiaan ennemmin lisäämään kuntalaisten hallintoon kohdistuvaa epäluottamusta kuin vähentämään sitä. Julkisen vallan taholta järjestettäviä osallistumiskanavia onkin kritisoitu ennen kaikkea osallistumismahdollisuuksien tarjoamisesta ylhäältä-alas -

periaatteella. Usein kansalaisosallistumisen sekä lähidemokratian väylät syntyvät vallanpitäjien, rahoittajien ja virkamiesten aloitteesta ja ne tarjotaan valmiiksi suunniteltuina ja raamitettuina kansalaisille. (Rahikka-Räsänen & Ryyänen 2014.) Toisaalta on hyvä ottaa huomioon se, että jättäytyminen erilaisten osallistumiskanavien ulkopuolelle voi olla myös tietoinen valinta, jonka voi nähdä haluna jättää poliittinen toiminta siihen valituille edustajille. Tätä demokratian muotoa, jonka kannattajat eivät halua aktiivisesti osallistua poliittiseen päätöksentekoon, vaan jättävät poliittisten päätösten tekemisen poliitikkojen sekä eri alojen asiantuntijoiden sekä ammattilaisten tehtäväksi, kutsutaan häivedemokratiaksi (ks. Borg & Paloheimo 2009, 307–309).

4.4 Kansalaisyhteiskunta osallistumisen ja vaikuttamisen kanavana

Valtiovarainministeriön raportti lähidemokratian toimivuudesta Suomessa ei anna koko kuvaa suomalaisen lähidemokratian tilasta, sillä se keskittyy ennen kaikkea kuntaorganisaatioon kuuluviin osallistumisen ja vaikuttamisen rakenteisiin ja jättää kansalaisyhteiskuntaan kuuluvan alueperusteisen järjestötoiminnan, kuten kylä- ja kaupunginosayhdistysten toiminnan, tarkastelun ulkopuolelle (Pihlaja & Sandberg 2012, 21). Yhdistyksillä on perinteisesti ollut tärkeä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Ne ovat tarjonneet väylän kansalaisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle sekä tuottaneet yhteisöllisyyttä ja osallisuutta yhteiskuntaan. Lisäksi yhdistykset ovat osallistuneet yhteiskunnan kehittämiseen erilaisten aloitteiden ja vaatimusten kautta sekä tuottamalla asiantuntijuutta ja palveluita yhteiskuntaan. (Stranius 2009.)

Järjestöjen ja kuntien yhteistyötä on käsitelty muun muassa KuntaSuomi-tutkimushankkeen tutkimuksissa (Helander & Pikkala 1999; Helander 2004). Tutkimukset osoittavat, että kunnat suhtautuvat pääsääntöisesti myönteisesti erilaisia järjestötoimijoita kohtaan. Järjestöjen nähdään tuottavan osaamista ja asiantuntemusta kuntien käyttöön sekä välittävän asukkaiden tarpeita ja toivomuksia kunnan päätöksentekoon. Tätä voidaan pitää kuntademokratian toteutumisen kannalta toivottavana, sillä järjestöjen sekä kunnan viranomaisten, työntekijöiden sekä luottamushenkilöiden vuorovaikutuksen sekä yhteistyön myötä on mahdollista, että erilaisia päätöksiä koskeva julkinen keskustelu lisääntyy, mikä tuottaa paremmin koko yhteisön etua ajavaa politiikkaa ja päätöksiä.

Toisaalta järjestötoimintaa koskevat osittain samat ongelmat kuin edustuksellista demokratiaa, sillä myös järjestöosallistuminen on keskittynyt koskettamaan vain osaa kansalaisista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että yhdistyskentällä ja vapaaehtoistyössä toimiminen on vahvasti yhteydessä yksilön

korkeaan sosioekonomiseen asemaan ja koulutukseen, jotka selittävät voimakkaasti myös muuta poliittista aktiivisuutta, kuten äänestamisaktiivisuutta sekä osallistumista erilaisiin suoran demokratian keinoihin, kuten mielenosoituksiin (Siisiäinen & Kankainen 2009, 111–114; Möttönen & Niemelä 2005, 117). Tästä syystä järjestöjen välittämät tarpeet ja toivomukset saattavat edustaa vain kapeaa osaa kaikkien asukkaiden tarpeista ja toivomuksista.

Lisäksi tutkimukset osoittavat, että suomalaiset ovat suhteellisen passiivisia yhdistysjäseniä ja haluttomia toimimaan aktiivisesti poliittisissa ryhmittymissä (Siisiäinen & Kankainen 2009, 119). Tätä selittävät erilaiset muutokset yhteiskunnassa, kuten yksilöllistyminen sekä kilpailu vapaa-ajasta, jotka ovat johtaneet siihen, että perinteisten osallistumisen muotojen, kuten puolue- tai järjestövaikuttamisen tarjoamat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ovat käyneet kansalaisille vieraaksi. Tämä on herättänyt kansalaisten kiinnostusta erilaisia ajallisesti ja paikallisesti rajattuja kansalaistempauksia ja kampanjoita kohtaan, jotka eivät vaadi osallistujilta pitkäaikaista sitoutumista ja panostusta (Stranius 2009, 141). Esimerkkinä tästä on erilaisten pop up-tapahtumien, kuten kadunvaltausten, pihakirppisten ja katu- ja kyläjuhlien lisääntyminen. On kuitenkin kyseenalaista, voivatko tällaiset pop up-osallistumisen muodot tuottaa osallistujille kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta ja saada aikaan vaikutuksia, joilla on myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä (ks. Huhtanen 2014).

4.5 Sosiaalinen pääoma ja luottamus

Perinteisen yhdistystoiminnan rapautumisesta on nostettu huolta erityisesti Yhdysvalloissa, jossa jäsenmäärät puolueissa, ammattijärjestöissä, seurakunnissa sekä järjestöissä ovat laskeneet rajusti 1960-luvulta alkaen (Putnam 2000). Tällä on nähty olevan seurauksia muun muassa poliittiselle aktiivisuudelle, mikä on näkynyt muun muassa äänestysaktiivisuuden laskemisena. Yhdistykset on nähty de Tocquevillen (2006) hengessä olennaisina kansalaisaktiivisuuden muotoina ja demokratian tukipilareina, joilla on katsottu olevan merkittävä rooli yksilön, valtion ja markkinoiden välisenä tekijänä. Ne muodostavat yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä luovan verkoston, joka lisää sosiaalista pääomaa (Ilmonen & Jokinen 2002, 22).

Sosiaalisen pääoman käsite nousi yhteiskuntatieteellisen kiinnostuksen kohteeksi 1990-luvun puolivälistä lähtien, erityisesti Robert D. Putnamin tutkimusten seurauksena⁸. Putnamin (1993, 2000) mukaan sosiaalinen pääoma mm. auttaa julkishyödykkeisiin liittyvien ongelmien ratkaisussa, helpottaa sosiaalista kanssakäymistä sekä parantaa informaation kulkua. Näin sosiaalinen pääoma tehostaa koko yhteiskunnan toimintakykyä, demokratiaa sekä taloutta ja hallintoa. Tästä syystä sosiaalisella pääomalla on keskeinen rooli eri alueiden välisten hyvinvointierojen selittämisessä. Vauraita yhteisöjä luonnehtii usein se, että niissä on havaittavissa yksilöiden välistä vuorovaikutusta sekä sosiaalisia verkostoja, jotka luovat ja ylläpitävät vapaata tiedonkulkua, vastavuoroisuuden normeja sekä luottamusta.

Erityisesti luottamuksella on tärkeä rooli sosiaalisen pääoman muodostumisessa. Luottamus synnyttää ja ylläpitää yhteistoimintaa sekä helpottaa toimintojen koordinoimista. Nämä vuorostaan vahvistavat vastavuoroisuuden normeja, jotka luovat yhteisyyden ja yhteisen identiteetin tunnetta, jotka edelleen voimistavat keskinäistä luottamusta sosiaalisen verkoston sisällä. Näin luottamuksen välityksellä sosiaalisesta pääomasta tulee itseään ruokkiva systeemi, jolla on myönteinen vaikutus sekä koko yhteiskunnan toimintakyvylle että yksilön hyvinvoinnille. (Jokivuori 2005, 26)

Luottamuksella on tärkeä rooli myös muissa sosiaalisen pääoman teorioissa. James Colemanin (1988, 102–103) mukaan sosiaalista pääomaa esiintyy toimijoiden välisissä yhteisön sosiaalisen rakenteen muodostamissa sosiaalisissa verkostoissa. Näitä suhteita luonnehtii palvelusten tekeminen ja niihin liittyvä vastapalveluksen velvoite, jolloin luottamus toimii siltana palveluksen ja vastapalveluksen välisen ajallisen välimatkan yli. Näin palveluksen tekijä voi luottaa siihen, että muut toimivat joko vastapalvelusvelvoitteen sisäistämistä tai jonkin sanktion pelon vuoksi niin, että vastavuoroisuusperiaate toteutuu ja palveluksen antaja saa tulevaisuudessa vastapalveluksen palveluksistaan.

Colemanin mukaan luottamuksen kannalta on väliä sillä, kuinka suuria tai tiiviitä sosiaaliset verkostot ovat. Tiiviissä verkostoissa on helpompi luottaa toisiinsa, kun tieto verkoston jäsenten välillä kulkee välittömästi ja verkoston normeista vallitsee yhteisymmärrys. Kuitenkin jos verkosto on liian tiivis ja sulkeutunut, saattaa sillä olla myös negatiivisia vaikutuksia verkoston ja sen ulkopuolisen maailman välisiin suhteisiin. Verkostosta saattaa silloin muodostua yksilöiden toimintaa rajoittava ja yhteiskunnan kehitystä hidastava tekijä, joka estää tiedonkulun verkoston ja

⁸ Sosiaalisen pääoman käsitteen juuret juontavat 1900-luvun alkupuolelle. Käsitteellä voidaan nähdä yhtymäkohtia muun muassa Georg Simmelin, Emil Durkehimin sekä Max Weberin kirjoituksiin. (Ilmonen 2000.)

ulkomaailman välillä ja ehkäisee luottamuksen yleistymistä verkoston jäsenten ja muiden yhteiskunnan jäsenten ja instituutioiden välillä.

Putnamin ja Colemanin teoriat eroavat toisistaan siinä, miten ne määrittelevät luottamuksen perustana vaikuttavia tekijöitä. Putnamin teoriassa luottamuksen perustana toimivat yhteisön normit, jotka ovat muovanneet yksilöt identiteetiltään yhteisön etua ajatteleviksi. Tällöin luottamukseen kuuluvan toimintaodotuksen voi ajatella perustuvan siihen, että yhteisön jäsenet tunnistavat toisensa jäsenistään yhdeksi heistä (Jokivuori 2005, 27). Colemanin teoria sen sijaan on linjassa rationaalisen valinnan teorian kanssa, jonka mukaan toimijat pyrkivät miettimään toimintansa seurauksia ja valitsemaan haluamansa lopputuloksen kannalta parhaan mahdollisen toimintamallin. Colemanin teoriassa sosiaalinen pääoma kuvaa taloudellisen pääoman kaltaista resurssia, jota yksilö voi hyödyntää omien henkilökohtaisten päämääriensä tavoittelemiseen. (Ruuskanen 2001, 15–16). Tällöin luottamus merkitsee sitä, että toimija voi luottaa siihen, että muut toimijat toimivat erilaisten normien, kuten vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti niin, että heidän toimintansa on ennalta ennustettavaa.

4.6 Luottamus yksilön identiteetin perustana

Luottamuksella on tärkeä rooli yksilön hyvinvoinnin kannalta. Luottamus lisää kykyä ennustaa oman toiminnan vaikutuksia ympäristössä (Jokivuori 2005, 51). Giddensin mukaan ennustettavuus on osa yksilön ontologisen turvallisuuden kokemusta. Ontologinen turvallisuus syntyy asioiden ja tapahtumien jatkumosta ja järjestyksestä. Se alkaa kehittyä jo lapsuuden aikaisista ihmissuhteista sekä kokemuksista huolenpidosta ja turvallisuudesta ja vahvistuu päivittäisten rutiinien kautta, jotka luovat kognitiivisen ja emotionaalisen uskon turvallisuuteen. (Giddens 1991, 36–39.)

Perusta luottamukselle rakennetaan primäärisosialisaatiossa. Hartin mukaan (1997, teoksessa Gretscher 2002, 40–41) lapsen kehitystä määrittää erityisesti suhde vanhempiin sekä kokemukset läheisyydestä ja huolenpidosta. Sekundaarisosialisaatiossa keskeisessä roolissa nuoren kehityksessä ovat puolestaan perhepiirin lisäksi vertaisryhmät, kuten nuoret, media sekä erilaiset yhteiskunnan instituutiot. Nämä muokkaavat sitä, millaiseksi yksilö kokee asemansa yhteiskunnassa, jolloin yksilön kyvyt ja mielenkiinto osallistua ympäristön tutkimiseen, suunnitteluun ja erilaisten tehtävien hoitoon laajenee iän myötä kotielinpiiristä laajempiin alueellisiin, esimerkiksi koko yhteisön kattaviin elinpiireihin.

Vaikka perusta luottamukselle rakennetaan jo sosialisointin varhaisvaiheessa, yksilö joutuu tekemään koko elämänsä ajan valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä. Riskejä ja mahdollisuuksia on punnittava esimerkiksi silloin, kun yksilö valitsee tulevaa opiskelupaikkaansa tai arvioi ottaako vastaan hänelle tarjottua työpaikkaa. Vaikka yksilö tekee päätöksensä pääasiassa itse, niihin vaikuttavat erilaiset yhteiskunnan odotukset yksilön valinnoista. Teollisessa yhteiskunnassa yksilö rakensi paikkaansa suhteessa ympäristöönsä tukeutuen suhteellisen pysyviin luokkiin ja kategorioihin, kuten yhteiskunnalliseen luokkaan, uskontoon tai naapurustoon, jolloin yksilön oli helpompaa asettaa itsensä osaksi erilaisia määrittelyjä ja luokitteluja. Siirtyminen postmoderniin, refleksiiviseen yhteiskuntaan on kuitenkin rikkonut perinteet eikä yksilö voi enää tukeutua esimerkiksi lähiyhteisöön tehdessään valintoja ja ratkaistessaan elämänsä suuntaa. Sen sijaan refleksiivinen modernisaatio on tehnyt riskeistä ja epävarmuuksista yhteiskunnan perusominaisuuden. Yksilöt joutuvat tekemään valintoja tilanteissa, joissa kaikkien seurauksien ennustaminen on mahdotonta. Samalla yksilöt joutuvat rakentamaan identiteettiään entistä hämärämpien suuntaviivojen mukaan. (Beck 1995, 19–21, 26.) Giddensin (1991, 214–215) mukaan nykyihmisten elämää kuvaakin elämänpolitiikka, joka on yksilöllisen elämäntavan politiikkaa koskien minuutta ja itseharkintaisten valintojen tekemistä. Elämänpolitiikasta on tullut vallitsevaa tilanteessa, jossa tiede, traditiot ja valtahierarkiat ovat menettäneet uskottavuutensa ja yksilöt joutuvat tekemään elämänvalintojaan entistä suuremman epävarmuuden ja valinnanvapauden tilanteessa. Elämänpolitiikan keskiössä ovat erityisesti yksilön eksistentiaaliset ja moraaliset kysymykset siitä, kuinka hänen tulisi elää elämäänsä.

4.7 Luottamus ja poliittiset instituutiot

Yksilöllisen identiteetin ja hyvinvoinnin lisäksi luottamuksella on tärkeä rooli myös yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta on tärkeää, että ihmiset voivat luottaa yhteiskunnan keskeisiin instituutioihin ja niiden toiminnan ennustettavuuteen. Kotkavirran (2000) mukaan on kyseenalaista voidaanko sosiaalisten instituutioiden yhteydessä puhua luottamuksen käsitteestä sen tavallisessa merkityksessä, jossa luottamus liitetään ennen kaikkea ihmisten välisiin suhteisiin. Tällöin luottamus tarkoittaa sosiaalisiin suhteisiin liittyvää odotusta siitä, että toiset ihmiset toimivat heihin kohdistettujen odotusten mukaisesti. Luottamus on siis tunnepitoinen tapa nähdä toiset ihmiset luottamuksen arvoisena. Kotkavirran mukaan luottamus instituutioon on

ennemmin teknistä luottamusta, joka ei henkilöidy toisiin ihmisiin, vaan erilaisiin yhteiskunnallistuneisiin toimintamalleihin.

Lagerspetzin (1998, 230) mukaan tekniselle luottamukselle on tyypillistä tiedollispohjainen suhde, jossa asioiden tai henkilöiden väliset suhteet järjestetään sen perusteella, mikä on tietämys asiasta tai toisen henkilön kyvyistä ja taipumuksista. Lagerspetzin määritelmä teknillisestä luottamuksesta tulee näin lähelle rationaalisen valinnan teoriaa, jossa henkilöt pohtivat erilaisia riskejä ja todennäköisyyksiä oman toimintansa vaikutuksista. Kotkavirta (2000, 59) ei halua tehdä näin jyrkkää eroa toisiin henkilöihin ja instituutioihin kohdistuvan luottamuksen välillä. Hän kirjoittaa, että ihmisen suhde instituutioihin voi olla hyvinkin tunteellinen ja niillä on usein syvällisempi merkitys, keitä ja millaisia yksilöitä me olemme. Luottamus instituutioon voi olla yksilön identiteetin ja henkilökohtaisen hyvinvoinnin kannalta oleellinen. Esimerkiksi vaaleissa äänestämiseen saattaa liittyä monia tekijöitä, kuten itse äänestämistilanteeseen kuuluvat tavat, tottumukset ja rituaalit, jotka eivät liity suoranaiseen vaikuttamiseen, mutta joilla saattaa siitä huolimatta olla suuri merkitys yksilön identiteetin kannalta.

Rom Harre (1999, 256–266) tekee erottelun ansaitun sekä annetun luottamuksen välillä. Ansaittu luottamus syntyy vasta sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä, jolloin yksilö osoittaa muille yhteisön jäsenille olevansa luottamuksen arvoinen. Annettu luottamus sen sijaan perustuu sille, että yksilöön luotetaan siksi, koska hän on jonkin ammattiryhmän tai instituution edustaja. Luottamus tarkoittaa tällöin sitä, että muut luottavat siihen, että kyseinen henkilö toimii asianmukaisesti hänelle kuuluvassa asemassaan ja on tässä mielessä luotettava.

Annetun luottamuksen tilanteessa, jossa toimijoiden väliset suhteet ovat persoonattomia sekä välillisiä, voidaan puhua luottamuksen sijaa luotettavuudesta (Seligman 1997). Luotettavuutta voidaan pitää vakiinnutettuna tai rakennettuna luottamuksena, joka on syntynyt ajan kuluessa erilaisten sosiaalisten suhteiden ja toimintojen vakiinnutettua asemansa. Luottavaisuus ei henkilöidy muihin ihmisiin ja heidän toimintaansa, vaan erilaisiin instituutioihin ja niiden käytäntöihin, joita ohjaavilla normeilla saattaa olla jopa lainsäädännöllinen perusta. Tällöin luottamuksen perustaa voidaan jopa pitää vahvempana, sillä on aina turvallisempaa luottaa muihin ihmisiin, jos luottamus saa henkilötasolla tuekseen myös institutionaalisia ja kaikkien yhteiskunnan jäsenten hyvin tuntemia toimintamalleja (Ilmonen & Jokinen 2002, 91).

Toisaalta ei ole syytä tehdä liian suurta eroa luottamuksen ja luotettavuuden välillä. Esimerkiksi luottamuksella on tärkeä rooli poliittisten instituutioiden toiminnan kannalta. Ilman luottamusta poliittisia instituutioita, toimintatapoja sekä luottamushenkilöitä kohtaan ei olisi demokratiaakaan. Sztomkan (Sztomka 1999, 147; Ilmonen & Jokinen 2002, 142) mukaan luottamus vahvistaa demokratiaa kolmella erilaisella tavalla. Ensimmäiseksi demokratia edellyttää mielipiteenvaihtoa ja vapaata kommunikaatiota kansalaisten kesken. Erilaisten mielipiteiden ja näkemysten läsnäolossa kansalaisilla on mahdollisuus harkintaan erilaisten vaihtoehtojen välillä ja tehdä poliittisia valintoja. Toiseksi demokratia edellyttää, että kansalaiset suhtautuvat toisiinsa sivistyneesti ja toisiaan kunnioittaen. Näin mahdollistetaan se, että asioista on mahdollista päästä yksimielisyyteen, vaikka erilaisten mielipiteiden välillä olisin ristiriitoja. Kolmanneksi demokratia kaipaa toimiakseen myös kansalaisten osallistumista. Sen edellytyksenä on, että kansalaiset luottavat erilaisten poliittisten instituutioiden sekä niihin valittujen luottamushenkilöiden toimintaan. Tällöin kansalaiset ovat valmiita myös itse osallistumaan erilaisiin poliittisiin prosesseihin.

4.8 Poliittisen toiminnan muuttuvat muodot

Luottamuksen rapautumisen poliittisia instituutioita sekä niihin valittuja luottamushenkilöitä kohtaan on katsottu olevan osoitus koko länsimaista demokratiaa kohdanneesta kriisistä. Vastaavat tulkinnat luottamuksen ja poliittisen aktiivisuuden välillä ovat saaneet tukea suomalaisissa empiirisissä tutkimuksissa (Grönlund & Setälä 2007). Toisaalta luottamuksen yhteys äänestyskäyttäytymiseen ei ole suoraviivainen. Esimerkiksi vuosien 2003 ja 2007 vaalitutkimusten tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että kansalaisten luottamus suomalaisen demokratian toimivuuteen on enemmän vahvistunut kuin heikentynyt. Kun vuonna 2003 vain runsas neljäsosa vastaajista oli sitä mieltä, että sillä on paljon merkitystä, kuka vallassa on, vuonna 2007 jo yli 40 % katsoi sillä olevan paljon merkitystä (Borg & Paloheimo 2009, 359–362.)

Tämä demokratian toimivuuteen kohdistuvan luottamuksen vahvistuminen ei kuitenkaan välttämättä kerro siitä, että äänestysaktiivisuus tai halukkuus osallistua puolueiden toimintaan tulevaisuudessa lisääntyisi. Sen sijaan yhdistelmä, jossa kansalaiset arvostavat demokratiaa ja luottavat siihen entistä enemmän, mutta eivät ole kovin kiinnostuneita puoluepolitiikkaan, tarjoaa hyvän edellytyksen vaihtoehtoisille osallistumis- ja vaikuttamiskeinoille. (Borg & Paloheimo 2009, 359–362.) Russell J. Dalton (2008) selittää demokratian keinojen muuttumista sukupolvikuilulla. Hänen mukaansa nuorimmat sukupolvet eivät ole kääntäneet politiikalle kokonaan selkäänsä, vaan

nykynuorilla on politiikasta ja ”hyvän kansalaisuuden” ominaisuuksista hyvin erilainen käsitys verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Daltonin mukaan nuoret eivät samaistu tiettyyn poliittiseen puolueeseen tai ideologiaan samalla tavoin kuin heidän vanhempansa. He eivät myöskään pidä äänestämistä kansalaisvelvollisuutenaan, vaan pitävät ihanteenaan aktiivista kansalaisuutta ja suoraa vaikuttamista yksittäisiin asiakysymyksiin.

Rinteen (2011, 69) mukaan poliittista toimintaa kuvaa nykyisin refleksiivinen politikointi. Kunteollisessa yhteiskunnassa poliittinen toiminta ohjautui suhteellisen pysyvien instituutioiden ja rakenteiden mukaan, joiden ytimen muodostivat säännöllisesti järjestettävät vaalit, joissa äänestäjät äänestivät aseman saaneiden puolueiden välillä, refleksiivisessä maailmassa politiikan rationaalisuus ja ennustettavuus ovat kuitenkin vähentyneet, sillä ne eivät enää ohjautu instituutioiden ja rakenteiden logiikan mukaisesti, vaan refleksiivisesti maailmaan suuntautuvan yksilön toimesta. Poliittisesta toiminnasta on tullut yhä enemmän henkilökohtaisista intresseistä lähtöisin olevaa toimintaa, jota ohjaavat uudenlaiset poliittisen toiminnan tavat ja sisällöt⁹.

Rinteen refleksiivinen politikointi muistuttaa Rättilän määritelmää arkipolitikoijista (everyday makers). Rättilän (2001) mukaan arkipolitikoijat eivät sijoitu perinteisten yhteiskunnallisten liikkeiden määritelmiin, vaan heidän toimintaansa ohjaavat uudenlaisen poliittisen toiminnan tavat ja sisällöt. Arkipolitikoijat ovat itsenäisesti ja epämuodollisesti toimivia kansalaisia, joiden osallistuminen ei pohjautu ideologiaan eikä tapahdu osana järjestäytyneiden kansalaisliikkeiden tai järjestöjen toimintaa. Arkipolitikointi on tilannekohtaista ja pienimuotoista toimintaa, joka voidaan nähdä kritiikkinä yhteiskunnallisten liikkeiden ammattimaistumiselle ja sulautumiselle osaksi hallintoeliittiä. (Rättilä 2001, 204.)

Refleksiivinen politikointi sekä arkipolitikointi pyrkivät kuvaamaan sitä muutosta, joka on kohdannut perinteisiä poliittisen toiminnan tapoja. Ihmisten epäluottamus perinteisiä vaikuttamiskanavia kohtaan on näkynyt muun muassa äänestysaktiivisuuden laskuna sekä yhä

⁹ Rinne (2011, 137–141) on antanut uudenlaisille poliittisille liikkeille kuusi määritelmää. Ensinnäkin uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä henkilökohtaiset ja omakohtaisesti koetut yhteiskunnalliset ja poliittiset ristiriidat ja epäkohdat ovat nousseet politiikan keskiöön Toiseksi liikkeet pyrkivät usein jonkun polttavan epäkohdan muuttamiseen ilman sen kummempia yleispoliittisia tavoitteita. Kolmanneksi perinteisestä systeemisestä politiikasta poiketen resurssiköyhille liikkeille merkittävä toiminnan areena on julkisuus. Neljänneksi uusien liikkeiden toimijoita kuvaa Tee-se-itse-mentaliteetti, jossa toimijat ovat valmiita itse viemään haluamiaan asioita eteenpäin, mikäli esiin nostettuihin epäkohtiin ei puututa. Viidenneksi uudet liikkeet voidaan nähdä yksilöllistyneen elämähallintaprojektin muotona, joka vahvistaa ja kehittää osallistujien kykyä osallistua politiikkaan. Kuudenneksi uudenlaisen poliittisesti toimimisen toimintamuodot ovat monimuotoisia ja näyttäviä, kuten mielenosoituksia, kulkueita, katujen tai talojen valtauksia.

kasvavana kiinnostuksena erilaisia suoran vaikuttamisen keinoja kohtaan. Samalla kun kansalaiset kokevat, ettei puoluepolitiikalle perustuva edustuksellinen demokratia tarjoa todellista väylää heidän tarpeiden ja toiveiden esiin tuomiselle, ovat kansalaiset entistä aktiivisempia etsimään vaihtoehtoisia keinoja omien tarpeiden ja toiveidensa toteuttamiseksi. Demokratian kriisin sijaan onkin perustellumpaa puhua demokratian muutoksesta, jossa edustuksellisen demokratian toimintamallit saavat rinnalleen vaihtoehtoisia osallistumis- ja vaikuttamistapoja (Warren 1999, 152).

5. Aineistot ja analyysimenetelmät

5.1 Aineistot

Tutkielmani aineisto koostuu sekä havainnointi- että haastatteluaineistoista. Aineistotriangulaatiolla, eli hyödyntämällä eri lähteistä eri tavoilla kerättyjä aineistoja, olen syventänyt ymmärrystä tutkimuskohteeni eri puolista ja vahvistanut siten tekemiäni tulkintoja ja johtopäätöksiä (ks. Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 23–24). Triangulaatio on hyödyllistä erityisesti tapaustutkimuksessa, sillä tutkimuskohteesta on vaikeaa saada kattavaa kuvausta, mikäli tutkimus perustuu vain yksittäiselle aineistolle, teorialle tai menetelmälle (Eskola & Suoranta 1998, 69–70).

Tutkielmani pääaineistona ovat asukasosallistujien teemahaastattelut, jossa haastattelin hankkeen toimintaan osallistuneita Hervannan asukkaita. Laadin haastattelujen tueksi haastattelurungon, johon kokosin kysymyksiä haastattelussa käsiteltävistä teemoista ja aihepiireistä. Keräsin haastatteluaineistot kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa toteutin ryhmähaastattelun kuudelle Hervannan kansalaisraatiin osallistuneelle asukkaalle. Ryhmähaastattelussa keskityin erityisesti saamaan vastauksia siihen, millä tavoin raatilaiset olivat kokeneet raatiin osallistumisen (Liite 1). Toisessa vaiheessa haastattelin neljää ryhmähaastatteluun osallistunutta raatilaista uudelleen henkilökohtaisesti. Näissä haastattelussa syvensin teemoja, jotka olivat mahdollisesti jääneet ryhmähaastattelussa käsittelemättä (Liite 2). Koska kaikki haastatellut olivat osallistuneet myös raadin jälkeen syntyneiden ryhmien toimintaan, haastattelin heitä myös tässä roolissa.

Haastattelujen lisäksi hyödynnän havainnointiaineistoa, jonka keräsin osallistumalla hankkeen järjestämiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin sekä toimimalla mukana elokuvakerhon toiminnassa. Osallistuvassa havainnoinnissa osallistumisen aste voi vaihdella passiivisesta tarkkailusta aktiiviseen osallistumiseen (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 84; Eskola & Suoranta 1998, 100). Olin oman tutkielmani aikana mukana hankkeessa erilaisissa rooleissa. Useissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa toimin ennen kaikkea ulkopuolisena tarkkailijana. Sen sijaan elokuvakerhon toimintaan osallistuin erityisesti tutkimuksenteon alkuvaiheessa hyvin aktiivisesti, jolloin välillä jopa unohdin oman kaksoisroolini sekä ryhmän jäsenenä että tutkijana. Tein kuitenkin aina muille ryhmän tapahtumiin osallistuneille asukkaille selväksi oman roolini sekä ryhmän jäsenenä että tutkimuksen tekijänä.

Osallistuva havainnointi oli tärkeä osa tutkielmaani ennen kaikkea sen alkuvaiheessa, kun kartutin esiymmärrystä tutkimuskohteistani. Havainnointiaineisto koostuu sekä havainnoinnista että vapaamuotoisista keskusteluista hankkeessa mukana toimivien asukastoimijoiden sekä hankkeen vastuuhenkilöiden kanssa. Yhtenä keskeisimmistä informanteista on toiminut Hervannan Uusi paikallisuus -hankkeen projektipäällikkö. Kirjasin tutkielmanteon aikana käymiäni keskusteluja sekä tekemiäni havaintoja tutkimuspäiväkirjaan. Tämä oli suureksi avuksi, sillä pitämällä tutkimuspäiväkirjaa havainnoistani pystyin myöhemmin palaamaan muistiinpanoihini.

5.2 Sisällönanalyysi

Tutkielmani analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia, jossa aineistoa läpikäymällä etsin vastauksia tutkielmani kannalta kiinnostaviin kysymyksiin. Ryhmähaastattelu olisi antanut mahdollisuuden myös keskusteluanalyysille, jossa kiinnitetään keskustelun sisällön sijaan enemmän huomiota keskustelun dynamiikkaan, mutta en kuitenkaan katsonut sitä tarpeelliseksi tutkimuskohteeni kannalta. Sen sijaan olen analysoinut sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluja rinnakkain sisällönanalyysin avulla ja tarkastellut asukkaiden kokemuksia ja käsityksiä osallistumisesta ja vaikuttamisesta.

Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa malli tai käsitejärjestelmä, jonka perusteella tutkija pystyy selittämään tai ymmärtämään tutkimuskohdettaan. Sisällönanalyysi on sukua diskurssianalyysille, sillä ne molemmat tarkastelevat ihmisten subjektiivisia merkityksiä. Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi kuitenkin eroavat toisistaan siinä suhteessa, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä. Diskurssianalyysissä sen sijaan analysoidaan, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 104.)

Sisällönanalyysi voidaan kuvata vaiheittaiseksi analyysimalliksi, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta tutkimuskohteesta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112). Sisällönanalyysi voidaan suorittaa vaiheittaisen prosessin avulla, jonka vaiheita ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi, eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistäminen tarkoittaa aineiston informaation tiivistämistä tai osiin pilkkomista, jonka tarkoituksena on karsia tutkimuksen kannalta epäolennainen pois. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistosta etsitään tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset kommentit. Aineiston klusteroinnissa puolestaan

aineistosta kerätyt näytteet, jotka tarkoittavat samaa asiaa ryhmitellään yhtenäisiksi luokiksi. Tästä vaiheesta voidaan myös puhua aineiston koodaamisena, jossa tutkija merkitsee aineistosta löytyvät tekstijaksot tiettyjen tutkijan valitsemien koodien mukaan (Eskola & Suoranta 1998, 156).

Tutkielmastani voi erottaa kaikki sisällönanalyysiin kuuluvat vaiheet. Toisaalta en ole noudattanut sisällönanalyysiä orjallisesti, vaan olen ollut avoin aineiston moninaisuudelle. Aineistoni analyysissä onkin sisällönanalyysin lisäksi nähtävissä myös diskurssianalyysin piirteitä. Tämä näkyy esimerkiksi tarkastellessani sitä, miten osallistujat määrittelevät suhteitaan toisiin asukkaisiin sekä kuntahallintoon.

Aineiston analyysissäni voidaan erottaa kaksi erillistä analyysitasoa (ks. Roivainen 1999, 35). Ensimmäisellä analyysitasolla tulkinnallinen konteksti on ollut tiukasti tekstuaalisella tasolla, jolloin pyrin pitämään tulkintani mahdollisimman irrallisena aikaisemmasta tutkimuksesta ja tapauksen kontekstista ja tulkitsemaan tekstiä sen omilla ehdoilla. Tutkielmassani aineistolleni suorittama pelkistäminen ja ryhmittely vastaavat ensisijaisesti tätä vaihetta. Toisella analyysitasolla olen pyrkinyt laajentamaan tulkintaani tekstistä kontekstiin ja keskusteluttamaan aineistosta esiin nostamiani havaintoja ja ryhmittelyjä yhdessä aikaisemman tutkimuksen ja teoreettisen kirjallisuuden kanssa ja sitomaan näin tulkintani laajempaan tulkinnalliseen kontekstiin. Tämä vastaa aineiston abstrahointia, jossa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin tai käsitejärjestelmään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 108–113).

Tutkielmassani kaksi analyysitapaa näkyvät analyysini eri vaiheissa. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa pyrin tarkastelemaan aineistoani pelkästään tekstin tasolla ja poimin haastatteluaineistosta esiin tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimpia kommentteja. Tämän jälkeen koodasin aineiston luokittelemalla kommentit niitä kuvaavien otsikoiden alle. Lisäksi yhdistelin otsikoita, jotka olivat yhteydessä toisiinsa, erilaisten yläotsikoiden alle sekä jaoin otsikoita, jotka sisälsivät sisällöltään eroavia tekstijaksoja, erilaisiin alaotsikkoihin. Otsikoiden tasot, nimet ja niiden sisältämät tekstijaksot vaihtelivat jatkuvasti sitä mukaan, kun tutustuin aineistooni enemmän. Koodaamisen hyötynä onkin se, että sen jälkeen aineistoa on mahdollista tarkastella joustavasti esimerkiksi etsimällä haluttuja tekstikohtia sekä koodaamalla aineistoa uudelleen (Eskola & Suoranta 1998, 156). Hyödynsin analyysissäni myös Atlas.ti - ohjelmaa, joka helpotti huomattavasti aineiston käsittelyä.

Analyysin toisessa vaiheessa olen laajentanut tulkintakontekstiani keskusteluttamalla analyysin ensimmäisessä vaiheessa tekemiäni havaintoja ja ryhmittelyjä yhdessä aikaisemmasta tutkimuksesta ja teoreettisesta kirjallisuudesta tekemieni huomioiden kanssa. Tutkielmani tulkinnallinen konteksti, ei ole säilynyt samana tutkimukseni alusta alkaen, vaan se on muuttanut jatkuvasti muotoaan sitä mukaan, kun käsitykseni tutkimuskohteesta on kehittynyt.

Lopullisen päätepisteen kuvauksen sijaan tutkielmani tuleekin nähdä ennemmin pysäytyskuvana tutkimusprosessista, jota olisi ollut mahdollista jatkaa paljon nykyistä pidemmällekin. Tapauksen tutkimuksen keston jatkaminen olisi saattanut tuottaa lisää tietoa tutkittavasta tutkimuskohteesta tai olisi mahdollisesti voinut johtaa jopa kokonaan uusien tutkimuskohteiden löytämiseen. Tapaustutkimuksen päättäminen tiettyyn pisteeseen riippuu kuitenkin aina viime kädessä tutkijan omasta arviosta siitä, onko hän kyennyt vastaamaan perustellusti niihin tutkimuskysymyksiin, jotka hän on tutkimuksessaan asettanut.

5.3 Haastattelujen kulku

Toteutin tutkielmani haastatteluaineistonkeruun kahdessa vaiheessa. Järjestin ryhmähaastattelun Hervannan kansalaisraatiin osallistuneille asukkaille 30.1.2014. Lähetin kutsun ryhmähaastatteluun kirjeellä sekä sähköpostin välityksellä neljälletoista Hervannan kansalaisraatiin osallistuneelle asukkaalle (Liite 3). Neljä asukkaista ilmoittautui etukäteen haastatteluun, mutta lopulta kuusi asukasta saapui haastatteluun.

Olin laatinut haastattelun pohjaksi suhteellisen tarkasti muotoiltuja kysymyksiä, mutta pyrin pitämään haastattelutilanteen mahdollisimman vapaamuotoisena ja antamaan tilaa myös vapaalle keskustelulle sekä haastateltavien itse nostamille aiheille. Syynä tälle oli se, että kysymysten esittämisen lisäksi halusin samalla tarkkailla haastattelutilanteen tuottamaa ryhmädynamiikkaa. Näin pystyin samalla arvioimaan sitä, kuinka ryhmän sisäinen vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet vaikuttivat siihen, millaiseksi ryhmän vastaukset muodostuivat. Vaikka ryhmähaastattelua ei suoraan voidakaan rinnastaa kansalaisraatiin, sillä sen järjestystä ohjaavat erilaiset periaatteet, keskusteluja seuraamalla pyrin saamaan viitteitä siitä, millä tavoin ryhmän sisäiset tekijät vaikuttavat ryhmän keskusteluihin.

Kaiken kaikkiaan olin suhteellisen tyytyväinen ryhmähaastattelun kulkuun, sillä kaikki haastattelun osallistujista saivat haastattelussa tilaa omille puheenvuoroilleen ja osallistuivat keskusteluihin. Syynä tälle oli varmasti osittain se, että osallistujat olivat toisilleen ennestään tuttuja kansalaisraadista. He olivat keskustelleet toistensa kanssa jo aikaisemmin ja osasivat huomioida toisensa keskusteluissa. Toisaalta huomasin ryhmähaastattelua tehdessäni, että jotkin osallistujista osallistuivat enemmän keskusteluihin kuin muut ja pystyivät ohjaamaan keskusteluiden kulkua. Toiset sen sijaan saattoivat pysyä mieluummin taka-alalla ja kommentoida vain lyhyesti keskusteltavista asioista. Tätä voidaan pitää hyvin yleisenä huomiona ryhmähaastattelutilanteissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61–63).

Oman haasteensa ryhmähaastattelulle loi myös joidenkin osallistujien heikko kielitaito. Huomasin haastattelun kuluessa, että osa kysymyksistäni oli liian vaikeasti muotoiltuja joillekin osallistujista, mistä syystä he eivät välttämättä täysin ymmärtäneet kysymyksiäni ja jättivät osallistumasta keskusteluun kenties siitä syystä. Tämän takia pyrin haastattelun aikana muokkaamaan kysymyksiäni mahdollimman yksinkertaisiksi ja selittämään ne monin sanoin.

Raatilaisille tekemäni ryhmähaastattelun jälkeen arvelin, että jotkin ryhmähaastattelun aikana käsitellyistä teemoista kaipasivat tarkennusta. Lisäksi ryhmähaastattelun aikana oli noussut esiin sellaisia huomioita, joihin halusin tutustua vielä lisää. Tästä syystä päätin antaa raatilaisille mahdollisuuden osallistua vielä yksilöhaastatteluihin. Lähetin kutsun yksilöhaastattelusta jälleen kaikille neljälletoista raatilaiselle, joista kolme ilmoittautui haastatteluun vastaamalla lähettämäni sähköpostikutsuun. Haastatteluun ilmoittautuneista kukaan ei ollut maahanmuuttajataustainen, mikä oli pettymys, sillä halusin yksilöhaastatteluissa keskustella enemmän muun muassa siitä, mikä merkitys kielitaidolla oli ollut raatityöskentelyssä. Tästä syystä päätin lähestyä maahanmuuttajataustaisia raatilaisia vielä myös puhelimen välityksellä, sillä tutkielman teon aikana oli käynyt selväksi, että kirjallinen viestintä ei ollut paras tapa kommunikoida maahanmuuttajataustaisten asukkaiden kanssa. Puhelimella tehdyn yhteydenoton tuloksena sain sovittua vielä yhden yksilöhaastattelun.

Järjestin yksilöhaastattelut raatilaisille kahtena päivänä 3.3.2014 sekä 7.3.2014. Molempina päivinä haastattelin kahta raatiin osallistunutta asukasta. Kuten edellä kävi selväksi, oli into osallistua yksilöhaastatteluihin laimeampaa kuin ryhmähaastatteluihin. Syynä siihen voidaan pitää sitä, että haastattelutilanne saattoi arveluttaa joitakin raatilaisista. Ihmisillä ei ole välttämättä aikaisempaa

kokemusta keskusteleavasta haastattelutilanteesta, jolloin erityisesti maahanmuuttajataustaiset asukkaat saattoivat arvella haastattelun muistuttavan liikaa viranomaishaastattelua, eivätkä siksi halunneet osallistua. Myös kielitaidolla saattoi olla vaikutusta halukkuuteen osallistua yksilöhaastatteluihin, kun saatavilla ei ollut muiden raatilaisten tukea.

Lieventääkseni heikon kielitaidon mahdollisia haasteita haastattelutilanteelle, päätin raadin maahanmuuttajataustaiselle edustajalle järjestetyssä yksilöhaastattelussa hyödyntää Tampereen kaupunkia sekä Hervantaa kuvaavia karttoja. Pyysin haastateltavaa rajaamaan Tampereen kaupungin karttaan sekä Tampereen, että Hervannan rajat ja merkitsemään karttaan vihreällä kynällä sellaisia kohteita, joita hän piti mieluisina sekä punaisella epämieluisia. Tarkoitukseni oli näin selvittää muun muassa sitä, millä tavoin Tampereen kaupungin ja Hervannan suhteet jäsenyivät haastateltavan toimintaympäristöään koskevissa mielikuvissa. Mielikuvien selvittäminen on tärkeää, sillä niiden avulla yksilö muun muassa määrittää omaa asemaansa suhteessa omaan toimintaympäristöönsä (ks. Elwood & Mitchell 2012, 2). Haastattelutilanteessa piirtämistehtävä osoittautui kuitenkin liian haastavaksi. Syynä tähän saattoi olla se, että tehtävänantoni oli ollut epäselvä tai sitten haastateltavan kartanlukutaito oli heikko. Toisaalta tehtävä puolusti paikkaansa, sillä se herätti keskustelua ja lievensi mahdollista haastattelutilanteen tuomaa jännitystä.

Huomionarvoista tekemissäni yksilöhaastatteluissa oli se, että haastatteluihin ottivat osaa samat ihmiset, jotka olivat osallistuneet myös ryhmähaastatteluun. Yhtenä syynä tälle voidaan pitää sitä, että ryhmähaastatteluun osallistuneet olivat ylipäänsä muita kiinnostuneempia osallistumaan raadin jälkeiseen toimintaan. Osoituksena tästä kaikki haastateltavista olivat osallistuneet jossain vaiheessa raadin jälkeen syntyneiden ryhmien toimintaan.

Koska kaikki yksilöhaastatteluun osallistuneet asukkaat olivat osallistuneet sekä raadin että sitä seuranneiden ryhmien toimintaa, päätin haastatella asukkaita raadin sekä ryhmien toiminnasta. Tämä selkeytti myös koko tutkimusasetelmaani, sillä nyt pystyin haastatteluissa kartoittamaan koko kansalaisraadista alkunsa saanutta prosessia ja selvittämään sitä, miten asukkaat olivat kokeneet sekä raadin että sitä seuranneiden ryhmien merkityksen suhteessa omiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa.

5.4 Haastateltavien kuvaus

Haastattelin lopulta yhteensä kuutta Hervannan kansalaisraatiin osallistunutta asukasta. Ryhmähaastattelussa yksi haastateltavista oli mies, viisi naisia. Kolme naisista oli maahanmuuttajataustaisia.

Haastattelujen alussa tein haastateltaville selväksi, että tulen käsittelemään heidän haastattelujaan anonymisti. Koska raatilaisten lukumäärä oli niin alhainen, päätin että en paljasta tutkielmassa haastattemieni raatilaisten demografisia tekijöitä. Haastateltavien tunnistamisen vaikeuttamiseksi vaihdoin myös raatilaisten nimet pseudonyymeihin. Maahanmuuttajataustaisten raatilaisten nimet pyrin kuitenkin valitsemaan niin, että ne vastaavat raatilaisten etnistä taustaa.

Yksilöhaastatteluissa haastateltavat olivat samoja, kuin ryhmähaastattelussa, mutta tällä kertaa vain yksi maahanmuuttajataustaisista naisista pääsi paikalle. Kaikkia ryhmä- ja yksilöhaastatteluihin osallistuneita asukkaita yhdisti se, että he olivat toimineet aktiivisina kansalaistoimijoina jo ennen raatiin liittymistä. Kaikilla haastatelluilla oli myös jonkinlaista aikaisempaa kokemusta vaikuttamisesta, osallistumisesta tai auttamistyöstä ja lähes kaikki olivat osallisina jossain järjestössä tai yhdistyksessä haastattelun tekohetkellä. Lisäksi lähes kaikki kertoivat myös äänestävänsä säännöllisesti, vaikka yksi haastateltavista kertoi joskus boikotoineensa vaaleja. Tämä tukee aikaisempien tutkimusten tutkimustuloksia, jotka osoittavat, että osallistuminen kasautuu usein samojen ihmisten hartioille (esim. Pekola-Sjöblom, Helander & Sjöblom 2006, 263–264).

Yhteisenä tekijänä haastateltavien välillä oli myös se, että kaikki heistä olivat raatiprosessin aikana olleet myös valmiita neuvottelemaan omista tavoitteistaan ja kuuntelemaan muiden ehdotuksia. Tällä voi nähdä olevan yhteyksiä asukkaiden aikaisempaan kokemukseen järjestöosallistumisesta, jonka seurauksena asukkaiden vuorovaikutustaidot olivat kehittyneet (Tutkimuspäiväkirja). Myös kansalaisraatimenetelmän voi uskoa houkutelleen enemmän sellaisia ihmisiä, joilla jo ennestään oli kokemuksia ja valmiuksia vastaavista ryhmätyöskentelyn ja -keskustelun areenoista.

Toisaalta kaikilla oli ollut omat vahvat agendansa raatiin osallistumiselle. Tämä kävi selväksi haastattelujen aikana, jossa lähes jokainen kertoi kansalaisraatiin osallistumisensa syyksi jonkin yhden selkeän henkilökohtaisen tavoitteen, kuten Hervannan uimahallin kunnon parantamisen tai luontopolkujen hakkuiden lopettamisen. Tästä syystä osallistumisen Hervannan kansalaisraatiin voi

nähdä vastaavan uudenlaista henkilökohtaistuvaa politiikkaa, jota ohjaavat ennen kaikkea yksityiset intressit.

6. Aineiston analyysi

6.1 Osallistujien kokemuksia kansalaisraadista

Haastatteluaineisto osoitti, että kaikki haastatteluihin osallistuneet asukkaat kokivat Hervannan kansalaisraatiin osallistumisen pääsääntöisesti myönteisesti. Kuten edellä on kerrottu, oli raati onnistunut hyvin tavoitteessaan tavoittaa mahdollisimman erilaisia hervantalaisia. Lähes kaikki raatilaisista olivat toisilleen myös ennestään tuntemattomia, joten raati tarjosi kanavan, jonka kautta eri taustoista tulevat ihmiset pääsivät tutustumaan toisiinsa. Monet kertoivatkin haastatteluissa olleensa tyytyväisiä siihen, että raadin kautta he olivat päässeet tutustumaan muihin hervantalaisiin. Erityisesti raadin arvona nähtiin se, että se oli onnistunut tavoittamaan sekä kantaväestön edustajia sekä maahanmuuttajataustaisia hervantalaisia.

Minusta oli aivan ihana päästä tutustuun just niinku teihin, jotka ootte maahanmuuttajia. Eniten ehkä on tullukki tuttuja niinku teidän piiristä. Että kiva moikata aina kun tapaa. Ja on kuullut vähän teidän taustoja. Jo pelkästään se on ollu hyvä asia tässä. (Jaana 30.1.2014)

Mun mielestä oli hyvä kun alko tää toiminta hervantalaisille ja ihmiset pääs tutustuu toisiinsa ja meillä oli eri ideoita ja me keskustelimme yhdessä. (Banaz 30.1.2014)

Ja mun mielestä se oli hyvä, et siellä oli niitä pitkään Hervannassa asuneita ja sit näitä, jotka oli just muuttanu. Et se ei ollu jakaantunu silleen, että olis ollut vaan vain kauan Hervannassa asuneita hervantalaisia tai juuri muuttaneita, että ne oli aika tasaisesti mun mielestä jakaantunu. Et näki vähän erilaista näkökulmaa. Eihän sellanen ihminen, joka on just muuttanut välttämättä tiedä ihan kaikkee siitä Hervannasta, kuin se, joka on asunu useamman vuoden. (Minna 30.1.2014)

Pääs tutustuun hervantalaisiin. Tietyn määrän tietenki ihan oman työnsäkin takia oli tutustunu tiettyyn osaan hervantalaisista, mutta sitte oli hienoa nähdä, että kansalaisraadissa oli eri ikäisiä, ihan eri elämäntilanteissa olevia. Kuitenkin samanlainen mielenkiinto oman alueen asioihin. Se oli se yhdistävä tekijä. (Minna 7.3.2014)

Toiseksi raadilla koettiin olleen myös vahvistava vaikutus asukkaiden paikkaidentiteetille ja kuulumisen tunteelle. Tämä näkyi erityisesti erään raatilaisen kohdalla, joka oli muuttanut Hervantaan vasta vähän aikaa sitten. Hänelle raati oli tarjonnut kanavan tutustua paremmin uuteen lähiympäristöön ja sen asukkaisiin. Lisäksi raadilla oli ollut merkitystä myös Hervannassa pidempään asuneiden asukkaiden paikalliselle kuulumisen tunteelle. Yksi haastatelluista kuvaa kokemustaan juurtumiseksi.

Mä koin ainakin, että mä juurruin vähän paremmin hervantalaiseksi. Et nyt on ehkä vähän vielä vaikeampi ajatella, että lähtis pois kun on päässy vaikuttaan Hervannan asioihin tolla tavalla. (Minna 30.1.2014)

Varmaan sikäli just tärkeä et sit niinku. Koska tuntu silleen et raatilaiset mielsi itsensä hervantalaiseksi niin sit niinku tavallaan pysty näkeen toisia hervantalaisia. Aika paljon sit kuitenkin nykypäivänä korostetaan ”Tampere sitä, Tampere tätä”, mut jos ihmiset mieltää itsensä hervantalaiseksi, niin siinä mielessä vähän niinku unohtuu se hervantalaisuus sit. Et tää raatihan tavallaan niinku tarjos sille mahdollisuuden tuntee ittensä hervantalaiseksi. (Marko 30.1.2014)

Kolmanneksi raadilla koettiin olleen positiivinen vaikutus asukkaiden kokemukselle omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista. Olen jakanut nämä kokemuksen kuvaukset alakategorioihin aihepiirien mukaan osallistumis- ja vaikuttamiskanavien löytämiseksi, yhteisen äänen löytämiseksi sekä kansalaistaitojen vahvistumiseksi. Osallistumis- ja vaikutuskanavien löytäminen kuvaa niitä ilmauksia, joissa haastateltavat kertovat raadin tarjonneen heille uusia tapoja osallistua ja vaikuttaa. Monelle raati on tarjonnut vaihtoehtoisen väylän tuoda esiin omia huolia ja toiveita asuinympäristöä koskien.

Ihmisille aika uus asia, että voi tälleen vaikuttaa. Niin sit se voi olla senkin takia vähän haasteellista. Aina on ajateltu, että sen pitää mennä sieltä kauheen byrokratian rattailta tää vaikuttamisen mahdollisuudet ja suit huomaakin yhtäkkiä, että on vaikutusmahdollisuuksia. (Minna 7.3.2014)

Ehkä tää on kasvattanu joitain ihmisiä ainakin niinku kansalaistietoisuutta ja niinku vaikutusmahdollisuuksien niinku... Tietoisuutta siitä, mihin pystyy vaikuttamaan. Omiin asioihin ja paikallisiin asioihin. Ja ehkä vähän kansainvälisemminkin kuin Suomen

mittakaavassa. Ollaan kaikennäköisistä poliittisia asioista keskusteltu, jotka ei oikeestaan enää kuulu kansalaisraadin pohdintoihin millään tavallaa. Mutta että ollaan herätetty kansalaisraadin jäsenissä mielenkiinto muihinkin vaikutusmahdollisuuksiin, joista ei kaikki ei ehkä ollu tietosia mihin pystyyn vaikuttaan aika pienilläkin teoilla. (Minna 7.3.2014)

Yhteisen äänen löytämisellä voidaan kuvata niitä ilmauksia, joissa asukkaat kertoivat huomanneensa sen, kuinka monet muista raadin osallistujista jakoivat heidän huomionsa asuinympäristön tilasta. Haastatteluissa monet Hervannan kansalaisraadin osallistujista kertoivat olleensa yllättyneitä siitä, kuinka samanlaisia huolenaiheita muilla raadin jäsenillä oli.

Ja sit mä ainaki huomasin kuinka moni niitä samoja asioita oli löytäny. Et kukaan ei ollu nostanu niitä aikasemmin. Tavallaan tää oli hyvä tapa nostaa ne esille et on semmosia mihin vois puuttua. Kaikki oli vaan miettiny aikasemmin itsekseen et tälle asialle vois tehdä jotain mut ei ollu sit mitään kanavaa mitä kautta viedä sitä asiaa eteenpäin (muut myötäilevät). (Minna 30.1.2014)

Ja tavallaan tän hankkeen kautta on voinu tuoda niitä samoja asioita ilmi, et muutkin on samaa mieltä, ettei vaan puhu omalla suulla, et ”mun mielestä Hervantaan tämmönen ja tämmönen” Se on tuonu tavallaan siihen sellasta vaikuttavuutta. Voi sanoo, et ”kansalaisraadissa oltiin sitä mieltä, että”. Että pitäis enemmän kuunnella kaupunkilai... hervantalaisia nimenomaan. (Marko 30.1.2014)

Kansalaistaitojen vahvistuminen näkyy haastateltavien kuvauksissa oman osallistumisen ja vaikuttamisen vahvistumisena sekä aktivoitumisena, joka on kanavoitunut myös elinympäristöä laajempiinkin konteksteihin.

Mutta se on ollu auttamassa mua aktivoitumaan ja tekemään jotain asioita. Siinä mielessä se on ollu mulle hyödyllinen. (Jaana 30.1.2014)

Mä oon itse ainakin huomannu, että tästä on ollu hyötyä myös muissa hankkeissa, jotka ei koske enää Hervantaa, vaan isommissa hankkeissa, joissa itse on mukana. Niinku tässä uusi lasten sairaala hankkeessa esimerkiksi. Kokee jotenkin kun on nähny yhden kaupunginosan ihmisten voiman, kuinka paljon sitä voi laittaa eteenpäin isompiin valtakunnallisiin hankkeisiin sitä omaa innostusta. (Minna 30.1.2014)

Mut sit kun on saanu sen asia jo eteenpäin, niin sit se tuntuu hienolta. On pystyny vaikuttamaan. Jo yhdelläkin ihmisellä, jollakin pienellä siirrolla on ollut merkitystä jonkun asian eteenpäin viemiseksi. Mutta sitte se ensimmäinen askel on se kaikkein vaikein. (Minna 7.3.2014)

Raatiin osallistuminen ei ollut kuitenkaan tuottanut raatilaisille pelkästään positiivisia kokemuksia. Ensinnäkin monet raadin osallistujista kertoivat olevansa pettyneitä siihen, miten raadin toiminta oli loppunut varsinaisen kansalaisraatityöskentelyn jälkeen. Raatilaiset kertoivat kaivanneensa sitä, että raadilla olisi ollut mahdollisuus kokoontua useammin myös myöhemmin, jolloin heillä olisi ollut mahdollisuus keskustella enemmän raadin parannusehdotusten edistämisestä sekä mahdollisten uusien asioiden esiin nostamisesta. Tämä kertoo siitä, että raatilaiset kokivat raadin työskentelytavan niin mielekkäänä, että he olisivat toivoneet sen toiminnan jatkuvan.

Enemmän ois voinu kokoontuu. Ja tota... Ois voinu ehkä pitää puolen vuoden välein vähintään uuden kolmen kerran kokoontumisen. Et onko tullu uusia asioita, mitä haluis ajaa. Se vähän niinku hajos se paletti siinä vaiheessa. (Minna 30.1.2014)

Mut sit jos haluis kaikki nähdä, niin semmosia tilaisuuksia ei sit niin paljon oo ollu. Et se oli kuitenkin tosi lyhyt aika, se itse kansalaisraati kun se alko. Se oli vaan muutaman illan. (Minna 7.3.2014)

Toiseksi osa raatilaista koki pettyneensä siihen, miten raatilaiset olivat hajaantuneet eri ryhmiin varsinaiset raatityöskentelyn jälkeen. Raadin jälkeen raatilaiset alkoivat suunnitella sitä, miten julkilausumaan kirjattuja parannusehdotuksia voitaisiin edistää. Tämän seurauksena raadin jäsenet jakaantuivat eri ryhmiin sen mukaan, mitkä raadin julkilausuman parannusehdotuksista raatilaiset kokivat itselleen kaikkein tärkeimmiksi. Osa raatilaista koki tällöin, että heidän ajamansa ehdotukset olivat jääneet ilman muiden raatilaisten tukea ja he jäivät yksin niiden eteenpäin viemiseksi.

Mut sit se jotenki hajos. Toiset innostu yhestä asiasta, toiset toisesta. Mä oisin sit jääny esimerkiksi ihan yksin sen oman asiani kanssa. Että tota... Siihen ei sit... Mä en tiedä, mitä mä oisin voinu sit tehdä, että mä oisin saanu sitä omaa asiaani eteenpäin. Vaikka se oli siellä niissä teeseissä, että tällasta halutaan. (Jaana 3.3.2014)

Se mikä jäi vähän harmittamaan. Että me olla nyt jaettu itsemme sellasiin tiettyihin ryhmiin. Toiset vetää yhtä asiaa eteenpäin, niinku tota kaupunkiviljely. Toisilla on taas Cinola-hanke. Elokuvateatterin kanssa. Toisilla on Taitovaihtokerhoo ja on muita tämmöstä pienempää ja isompaa hanketta. Ravintolapäivää ja semmosta. (Minna 7.3.2014)

Suurin osa varsinaiseen raatityöskentelyyn osallistuneista asukkaista ei myöskään ollut osallistunut lainkaan raadin jälkeen syntyneiden ryhmien toiminnan suunnittelemiseen tai toteuttamiseen. Eräs raatilainen uskoo syynä tälle olleen sen, etteivät nämä asukkaat olleet löytäneet ryhmistä itselleen tarpeeksi kiinnostavaa toimintaa.

Ehkä sekin sit vaikuttaa mä ajattelisin niinku siihen aktiivisuuteen, et kuinka moni on pysyny jossain hankkeessa mukana, mitä lähettiin viemään eteenpäin. – – Jos ei löytäny sieltä mitään mihin osallistuu, niin sit varmaan tipahti varmaan sen raadin jälkeen pois. (Minna 30.1.2014)

Myös varsinainen raatityöskentely aiheutti joillekin raatilaista haasteita. Yksi Hervannan kansalaisraatiin osallistuneista asukkaista kertoi kokeneensa vaikeuksia osallistua raadin keskusteluihin. Syynä hän kertoo muun muassa oman ikänsä, sillä hän oli selkeästi nuorempi kuin muut raatilaiset keskimääräisesti.

Meillä oli hauskaa ja sitten ehkä mulla itellä jäi se vähän.. Mä en osallistunut kauheesti. Mä huomasin sen. Mutta kyllä mä mielelläni olin siinä ryhmässä ja kuuntelin. Kyllä mä yritin vaikuttaa siinä ryhmässä ja kertoo mun näkökulmaa, mut niin... Toisaalta se oli silleen kiva, et se ryhmä ei ollu sitä suurempi, koska ehkä mulla olis ollu entistä vaikeempi osallistua siihen. Mutta koska se ryhmä oli kuitenkin ei niin iso, ei siinä ollu tosi paljon estettä mulle että mä en tulis mukaan. Se oli aluks ehkä vähän vaikeaa. Erilaisii ihmisii, ei uskaltanu paljon puhuu. Vastas vaan niihin kysymyksiin, jotka esitettiin. Mutta sitte niinku pikkuhiljaa, kun tutustu ja pääsi siihen mukaan. Mulla oli vähän... (hymähtää). Ehkä myös se vaikutti, että oli vähän nuorempi tai tälleen. Mutta se lähti sitten ajan myötä. (Saliha 30.1.2014)

Selkeästi eniten negatiivisia kokemuksia raatilaistille oli kuitenkin aiheuttanut kuntahallinnon suhtautuminen kansalaisraadin julkilausumaan. Ensimmäiseksi pettymykseksi haastatteluissa tuli esiin kuntahallinnon kuuntelemattomuus. Siihen mennessä, kun raadin osallistujien haastattelut toteutettiin, raadin julkilausuma oli huomioitu heikosti kaupungin toimesta, eikä kaupungilta ollut

tullut selkeää vastausta siihen, millä tavoin parannusehdotukset olivat edenneet. Tästä syystä raatilaiset kokivat, ettei kaupunki ollut huomionnut raadin julkilausumaa heidän toivomallaan tavalla.

Must tuntuu et tavallaan kaikki... Kaikki ne on toteutettavissa joissa ite hervantalaiset voi tehdä jotaki. Jos siihen vaaditaan jotain kaupungin panostusta sille asialle nii se ei johda yhtään mihinkään. Eli jos kyse on uimahallista tai tota niin niin... Luontopoluista tai nuorten puistosta tai kylätaloista, nii sille asialle ei tapahdu mitään koska kaupunki ei tee asialle mitään. – – Siinä ei oo sellasta oikeeta keskusteluyhteyttä. Et siinä mielessä jos kaupunki juhlapuheissa sanoo, et he ottaa huomioon niin se ei vielä tarkota mitään. (Marko 30.1.2014)

Yksi haastatelluista kertoo myös tilanteesta, jossa raadin julkilausuma luovutettiin Tampereen valtuustolle. Raadin puolesta paikalla olivat olleet tilaisuudesta kertova raatilainen sekä Hervannan Uusi paikallisuus -hankkeen hankepäällikkö. Kaupungin puolelta tilaisuuteen osallistuivat valtuuston puheenjohtaja sekä apulaispormestarit. Delegaatioille oli varattu aikaa vain 15 minuuttia ennen valtuuston kokousta. Luovutustilaisuudessa mukana olleen raatilaisten kommentteissa tämä heijastui tuntumana siitä, ettei kaupungin edustajilla ollut aikaa raatilaisten kuulemiseksi.

Ja sitte mentiin ja vietiin se kaupunkiin. Sekin delegaatio sinne kaupunkiin. Kauheella kiireellä. Ne pormestarit ja ihmiset oli menossa jo kokoukseen. Että ”pitäs mennä jo kokoukseen. Mitäs teillä oli asiaa?” Ja sit me ollaan [projektipäällikön] kans siinä kahestaan. Siinä ei ollu ketään muita! [Projektipäällikkö]olis ollu siellä yksin, jos minä en ois tullu sinne tukka putkella jostain [projektipäällikön] tueksi vaan. Ja siinä sitte esitettiin heille, et tässä on nyt tämä lappunen. (Jaana 3.3.2014)

Toisena pettymyksenä haastatteluissa nousi esiin kuntahallinnon epäluotettavuus. Osa raatilaista koki, että kaupunki oli pettänyt hervantalaiset karsiessaan alueen palveluita raadin päinvastaisista toiveista huolimatta. Osasyynä pettymyksen aiheuttajaksi oli raatilaisten epätietoisuus siitä, mille taholle työvoimapalveluiden järjestäminen kuuluu. Jotkut raatilaista uskoivat virheellisesti, että TE-keskus kuuluu kunnallisten palveluiden piiriin, minkä takia sen lähteminen Hervannasta koettiin kaupungin selänkääntämisenä Hervannan suuntaan.

Sitten kun me kysyttiin kansalaisraadissa näistä palveluista, ku oli ne nää ihmiset kuuntelemassa, että mitä me tarvitaan Hervantaan palveluita ja sit meillä nous tää sosiaaliasema. Ja nyt sen jälkeen kun sosiaaliasema oli viety nii sit vietiin hetken päästä työvoimatoimisto. ”Kyllä teillä ne palvelut siellä pysyy. Te ootte niin iso kaupunginosa. Kyllä teillä ne peruspalvelut siellä pystytään. Luvataan se!”, melkeinpä sanottiin ja sit vietiin hetken päästä se työvoimatoimisto. Meidän kansalaisraadista ei tullu mitään muuta ku lisää palveluita lähti pois. (Minna 30.1.2014)

Ei tänne oo tulle uutta Kelaa tai Sossuu. Eikä tänne oo tullu lisää lääkäreitä. Eikä tänne oo tullu... Neuvolaki vietiin pois. Että täältä päinvastoin lähtee vaan niitä sosiaalisia hyvinvointiin liittyviä asioita, mitä tässä perättiin. Niitähän on vaan pois lähteny. Ei niitä oo tänne tullu. (Jaana 3.3.2014)

6.2 Osallistujien kokemuksia ryhmistä

Toisena tärkeänä osallistumisen ja vaikuttamisen kanavana toimivat Hervannan kansalaisraadin jälkeen syntyneet asukasryhmät, joissa asukkaat itse pyrkivät viemään raadin julkilausuman sisältämiä parannusehdotuksia eteenpäin. Haastatteluiden perusteella asukkaat olivat suhteellisen tyytyväisiä siihen, miten ryhmät olivat onnistuneet tavoitteissaan. Asukkaiden mielestä Viva Cinola! -elokuvakerho oli onnistunut virittämään uudelleen elokuvatoimintaa Hervantaan järjestämällä säännöllisesti elokuvanäytöksiä Hervannan elokuvateatterin tiloissa. Samoin kesällä 2013 ensimmäiset viljelyksensä istuttaneen kaupunkiviljelyryhmän toiminnan koettiin onnistuneen pääsääntöisesti hyvin.

Konkreettisten tavoitteiden lisäksi asukkaat kokivat ryhmien ansion siinä, että ne olivat lisänneet myös alueen asukkaiden yhteisöllisyyttä. Ryhmien toiminta perustuu asukkaiden yhdessä tekemiselle, jossa asukkaat itse ovat päävastuussa toiminnan järjestämisestä. Yhteistyön onnistuminen vaatii muun muassa ryhmän toimintojen koordinoimista ja työnjakoa, mikä lisää ryhmän jäsenten riippuvuutta toisistaan. Yksi kaupunkiviljelyryhmään osallistuneista asukkaista kuvaa kokemustaan ryhmän toiminnasta seuraavasti:

Mut siis kokonaisuudessaan mitä olin itekkin mukana niin oli tosi onnistunut se viljely. Siellä kuitenkin oli ihmisiä ja sit siinä oli, varsinki kun kasattiin niitä laatikoita ja laitettiin

sitä multaa sinne, niin siinä oli sellasta yhteisöllisyyden tuntua ku tehtiin porukalla. (Marko 30.1.2014)

Useissa tilanteissa eri asukkaiden kanssa nousi esiin se, että osa asukkaista koki Hervannassa liikkueensa usein turvattomuutta. Myös kaupunkiviljelyryhmässä oltiin alussa epäileväisiä siitä, onko Hervannassa mahdollista istuttaa viljelmiä ilman, että ne kokisivat ilkivaltaa. Kokemukset ryhmän viljelyksistä kuitenkin osoittivat, että ryhmän jäsenten pelot olivat olleet turhia ja ryhmän viljelykset säästyivät tihutöiltä.

Kansalaisraadın aikaan joiltaki nousi semmonen mieleen, et jos ne meidän laatikot ja hienot viljelmät kokee jotain ilkivaltaa. Noi julkiset kävelytiet menee tossa ja tosta ei oo pitkä matka Hervannan keskusta. Mutta en mä ainakaan kokenu et se olis kauheesti kokenu ilkivaltaa. (Minna 7.3.2014)

Ryhmiön toiminnan hyötynä nousi haastatteluissa esiin myös niiden asema erilaisten kansalaistaitojen vahvistamisessa. Esimerkiksi kaupunkiviljelyryhmässä asukkaat olivat päässeet opettelemaan erilaisia viljelytaitoja ja elokuvakerhossa asukkaat saivat kokemusta elokuvanäytösten järjestämisestä. Kaupunkiviljelyryhmä sai aluksi opastusta kaupunkiviljelyn aloittamiseen muun muassa Hervannan kirjastolla keväällä 2013 järjestetyssä kaupunkiviljelyillassa. Sen sijaan elokuvakerhossa taitojen oppiminen tapahtui pääsääntöisesti muilta ryhmän jäseniltä oppimalla. Kerhon toimintaan osallistuvilla asukkailla saattoi olla hyvin vaihtelevia taitoja; yksi kerhon jäsenistä tunsı tietotekniikkaa, toisella oli enemmän kokemusta viestinnästä (Tutkimuspäiväkirja). Tästä syystä kerho järjesti erilaisia yhteisiä tapahtumia, joissa jäsenet pääsivät opettelemaan yhdessä muun muassa näytösten tekniikkaa.

Yksi haastatelluista nosti esiin ryhmien merkityksen ennen kaikkea maahanmuuttajataustaisten asukkaiden integroitumiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Monissa ryhmissä on ollut mukana kantaväestöön kuuluvien hervantalaisten lisäksi myös paljon maahanmuuttajia. Näille asukkaille ryhmät ovat tarjonneet mahdollisuuden tutustua suomalaisiin ja oppia suomen kieltä. Haastateltavan mukaan tällä voi olla myönteisiä vaikutuksia yksilön mahdollisuuksille osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa.

Mut jos ne tämmösen hankkeen kautta pääsee tämmöseen kerhoon, missä puhutaan suomea. Keskenään maahanmuuttajia ja sit siellä on kantasuomalaisia. Kuitenkin kun se suomenkieli

on kohti työelämää, opiskeluja. Tulee ymmärretyksi paljon paremmin kun osaa paikallista kieltä, mitä täällä puhutaan. Ja sit työllistyy paljon helpommin. Saa niinku ystäviä. Laajenee se elinympäristö. Ei ehkä jäädä sinne samaa kieltä tai samaa kulttuurin ihmisten kanssa sinne neljän seinän sisälle, vaan lähdetään oikeesti vaikuttaan asioihin ja uskalletaan tehdäkin jotain, kun on päästy opiskelemaan sitä suomenkieltä. (Minna 7.3.2014)

Toisaalta osallistujien kokemukset ryhmien toiminnasta eivät olleet pelkästään positiivisia. Vaikka monet haastatelluista pitivät ryhmien toimintaa yhteisöllisenä, joissain kommenteissa nousi esiin myös haastateltavien pettymys ryhmien toimintaan. Yhteisöllinen tekeminen vaatii sitä, että osallistujat ovat sitoutuneet ryhmän toimintaan osallistumiseen ja kantavat vastuuta ryhmän toiminnasta. Hervannassa ryhmien toiminta oli varsinkin alkuvaiheessa kasaantunut muutamien aktiivien harteille. Muita ryhmien jäseniä oli sen sijaan usein vaikeaa sitouttaa kantamaan vastuuta ryhmien toiminnasta. Erityisesti tämä näkyi kaupunkiviljelyryhmässä, jonka jäsenistä osa menetti kiinnostuksensa viljelyyn kesän kuluessa ja jätti viljelystensä huolehtimisen muiden ryhmän jäsenten vastuulle.

Kaikki ei ottanu vastuuta ku sitte olis pitäny siivota tai huolehtia siitä omasta laatikostaan, niin sitte joutu vähän huolehtiin siitä naapurinki kasvatuksesta. (Minna 30.1.2014)

Sehän on siinä meillä taas haaste tänä vuonna, kun me saatiin ihmiset innostumaan siitä, ja saatiin ne viljelemään niitä... Kasviksia ja kukkasia ja mitä nyt kukakin sinne laatikkoonsa viljeli, niin sit se joko ajanpuutteen tai mielenkiinnon lopahtamisen takia jäi tiettyjen ihmisten harteille. Et niitä kasteltiin ja hoidettiin ja tämmösiä ongelmia niinku tuli. Et sit elokuun alussa viimestään oli sit vähän lopahtanu, et sitten tota... Sit sai jo vähän patistaa ihmisiä, et käykää nyt siivoamassa niitä, ettei ne tonne homehdu. (Minna 7.3.2014)

Sytä siihen, miksi asukkaita on ollut vaikea saada sitoutumaan ryhmien toimintaan, on monia. Haastatteluissa suurimmaksi ongelmaksi monelle osoittautuivat elämäntilanteeseen ja ajankäyttöön liittyvät ongelmat, ryhmän ja omien intressien vastaamattomuus sekä sosiaalisten suhteiden vähäinen lukumäärä, mikä vaikutti siihen, ettei haastateltavalla ole kehittynyt sosiaalista verkostoa, joka olisi tukenut hänen osallistumistaan. Tästä syystä Hervannan kansalaisraadien jälkeen syntyneiden asukasryhmien toiminta on houkutellut mukaansa vain osaa kaikista raatiin osallistuneista asukkaista, jolloin ne raatilaiset, jotka ovat kokeneet ryhmiin osallistumisen liian

raskaaksi tai eivät ole kokeneet ryhmien päämääriä omakseen, ovat jääneet pois raadin jälkeisestä toiminnasta.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että osa osallistujista oli verkostoitunut laajasti välittömän elämänpiirinsä ulkopuolelle. Monet haastatelluista kertoivat matkustavansa paljon ja monella oli laajasti ystäväpiiriä ja sukulaisia myös ulkomailla. Tämä näkyi esimerkiksi yhden haastatellun kommenteissa, kun tämä kertoi ryhmässä kokemistaan vaikeuksista:

Mä en oo niitä ihmisiä, jotka olis tämmösiä niinku ”paikallisuusihmisiä”, vaan mä oon niitä ihmisiä, joilla on ystäväpiiriä ympäri Suomea. Ja ympäri maailmaa. (Jaana 7.3.2014)

Toisaalta ryhmien toiminnan aiheet ja toimintamallit saattavat itsessään olla sellaisia, että ne houkuttelevat vain tietynlaisia ihmisiä. Esimerkiksi monissa ryhmissä naisten edustus on moninkertainen miehiin verrattuna, mikä kertoi siitä, etteivät ryhmät olleet syystä tai toisesta onnistuneet houkuttelemaan miehiä mukaan toimintaansa.

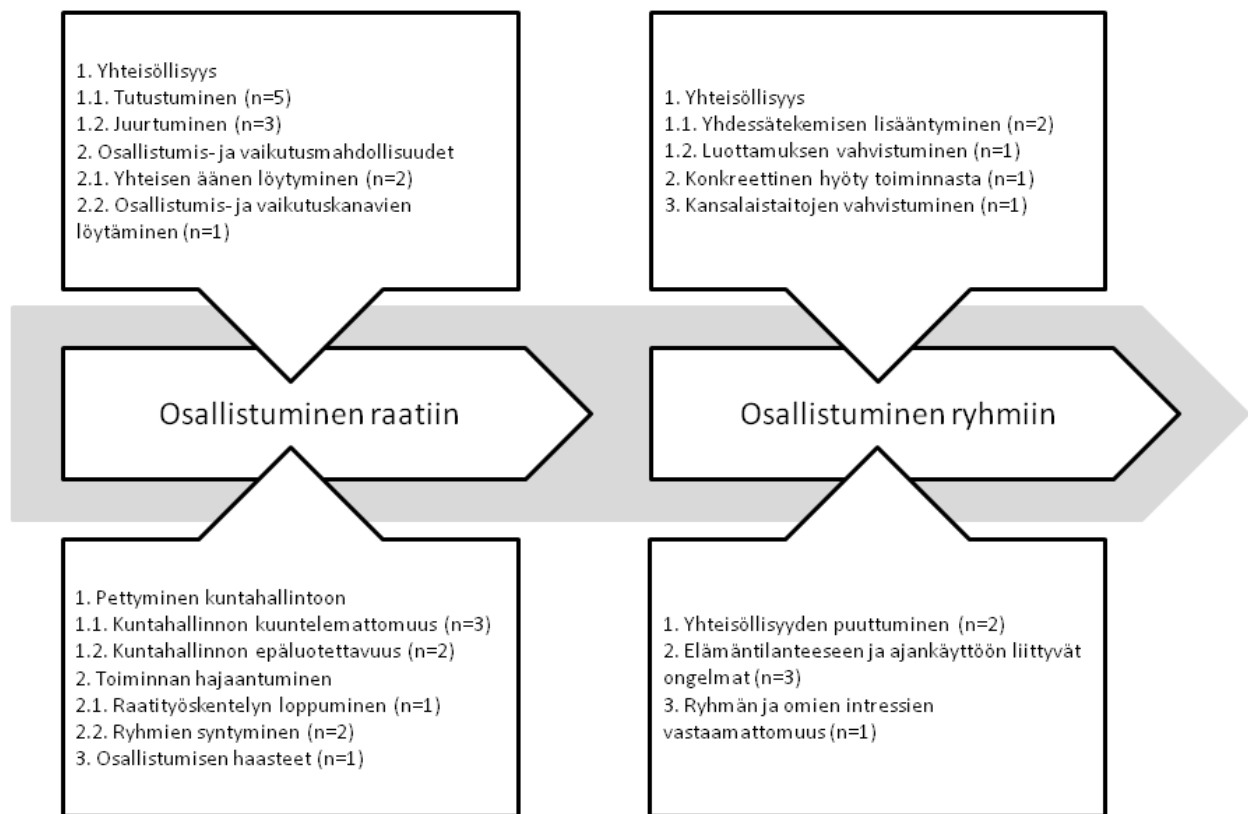
Ne on tainnu olla aika paljon naisille, mitä on järjestetty tän hankkeen kautta. Mä en oo voinu osallistua niihin sukupuolen takia. (Naurahtaa) (Marko 3.3.2014)

6.3 Myönteiset kokemukset osallistumisesta ja vaikuttamisesta

Olen edellä nostanut esiin erilaisia Hervannan kansalaisraadista saatuja kokemuksia ja lajitellut ne niitä kuvaavien luokkien alle. Nämä muodostavat kokemuksia, joilla on ollut merkittävä vaikutus siihen, millaiseksi osallistujat ovat kokeneet raadin merkityksen itselleen (ks. kuva 1). Seuraavaksi vertailen näitä aineistosta tekemiäni huomioita suhteessa aikaisempaan tutkimukseen sekä tarkastelen tekemiäni luokitteluja suhteessa tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen. Tulkitsemalla aineistosta tekemiäni huomioita teoreettisen viitekehysten kautta johdan päätelmiä siitä, millä tavoin raadin osallistujien kokemukset ovat mahdollisesti vaikuttaneet heidän käsityksiinsä omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Olen määritellyt avainkokemukset tutkielmassani sellaisiksi tapahtumiksi tai tilanteiksi, joilla on ollut merkittävä rooli yksilön käsitykselle omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista¹⁰. Nämä risteämiskohdat ovat raatiprosessin aikana

¹⁰ Mannheimin (1959, 303–311) sukupolviteoria selittää yhteiskunnallisten arvojen ja toimintatapojen oppimista erityisten avaintapahtumien avulla. Avaintapahtumat ovat nuoruudessa koettuja tapahtumia, joilla on laajamittainen vaikutus koko sukupolven maailmankuvan muotoutumiseen. Avaintapahtumien perusteella yksilöille kehittyy

eriytyviä tilanteita ja tapahtumia, joissa asukkaiden käsitykset omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista suhteessa omaan ympäristöönsä muokkautuvat. Kyseiset risteämiskohdat määrittävät myös niitä erilaisia käsityksiä ja toimintamalleja, joita asukkaat hyödyntävät toiminnassaan.

Kuva 1: Osallistujien kokemuksia raatiprosessin aikana

Kuten edellä kävi ilmi, Hervannan kansalaisraadilla koettiin olleen pääasiassa positiivinen vaikutus asukkaiden kokemuksille omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista. Uusien osallistumis- ja vaikutuskanavien tarjoamisen kautta asukkaat ovat löytäneet väylän tuoda esiin omia huoliaan ja

samankaltaisia arvoja, mielipiteitä ja käsityksiä erilaisten asioiden tärkeydestä. Kimmo Jokisen ja Kimmo Saariston (2002, 186) mukaan elämäntapojen kirjon lisääntymisen myötä elämäntapojen refleksiivisyydestä ja muovailtavuudesta on tullut osa normaalia arkipäivää. Näin ollen samaa aikaa eläville ihmisille maailma saattaa näyttäytyä ihan erilaisesta näkökulmasta, jolloin koko sukupolvea yhdistäviä kokemuksia ei ehkä enää pääse syntymään. Jokisen ja Saariston mielestä onkin mahdollista, että yhteinen sukupolvikokemus ei löydykään koko sukupolven jakamien avaintapahtumien, kuten sotien tai muiden yhteiskunnallisten mullistusten myötä, vaan pikemminkin osallisuudesta ja osanotosta eli siitä, että on itse ollut mukana toimimassa ja osallistumassa.

toiveitaan asuinympäristöä koskien. Tämä tukee aikaisempia tutkimuksia kansalaisraadeista, jotka ovat osoittaneet, että kansalaisraateihin osallistumisella voi olla osallistujia "voimaannuttava" vaikutus, joka lisää osallistujien tunnetta ympäristönsä ja itsensä hallinnasta (Smith & Wales 2000). Myös kansalaistaitojen vahvistuminen vastaa aikaisempia tutkimustuloksia kansalaisraadeista, joiden mukaan kansalaisraatien osallistujat tulevat raatien jälkeen yhteiskunnallisesti aktiivisemmiksi toimijoiksi (Coote & Lenaghan 1997, 90). Deliberaation on nähty kasvattavan kansalaisten tietomäärää yhteisistä ongelmista ja samalla lisäävän heidän kykyään hahmottaa ja ratkaista näitä ongelmia. Deliberaation voidaan näin olettaa lisäävän kansalaisten ymmärrystä niistä yhteiskunnallisista ja luonnollisista syy-seuraussuhteista, jotka liittyvät deliberaation kohteena olevaan asiakysymykseen (Herne & Setälä 179). Deliberatiivisten prosessien myötä myös osallistujien kyky poliittiseen osallistumiseen kehittyi, kun osallistujat joutuvat muotoilemaan ja perustelemaan ehdotuksiaan, kuuntelemaan muita, tekemään yhteistyötä sekä sovittelemaan erilaisia näkemyksiä yhteen toistensa kanssa (Fung 2003, 350).

Asukkaiden kansalaisraadien aikana kokema tutustuminen ja juurtuminen voidaan nähdä raadin vaikutuksina, jotka eivät suoranaisesti vaikuta asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin. Niitä voidaan kuitenkin pitää eräänlaisina kansalaisraatitoiminnan sivuvaikutuksina, jotka osallistumisen ja vaikuttamisen sijaan kohdistuvat siihen, millä tavoin asukkaat suhtautuvat ympäristöönsä sekä muihin ihmisiin. Tutkimukset deliberatiivisista prosesseista ovat osoittaneet, että ne lisäävät ihmisten välistä empatiaa ja vähentävät ennakkoluuloja muita ihmisiä kohtaan. Esimerkiksi Patricia Wilson (2009) on tutkimuksessaan analysoinut New Orleansissa, hurrikaani Katrinan jälkeen vuonna 2006, toteutettua deliberatiivisen suunnittelun prosessia, jonka tuloksena New Orleansin asukkaat lähentyivät toisiaan yli yhteiskunnallisten rajojen.

Hervannan kansalaisraati oli myös auttanut asukkaita yhteisen äänen löytämisessä. Vastaaviin päätelmiin on päätynyt tutkimuksissaan myös Wilson (2009, 21), jonka mukaan deliberatiivisten menetelmien voidaan nähdä lisäävän yhteisön tunnetta yhteisistä päämääristä ja tukevan näin uskoa omien vaatimusten oikeuteen. Haastatteluissa osallistujat kuvaavat alkaneensa tuntea itsensä enemmän hervantalaiseksi kuin aikaisemmin. Näin Hervannan kansalaisraatiprosessin voi myös nähdä vahvistaneen asukkaiden paikkaidentiteettiä. Paikkaidentiteetti liittyy ihmisen omiin mielikuviin, joissa yksilö jakaa ympäristöään itselleen tärkeisiin alueisiin ja paikkoihin. Nämä jaottelut eivät noudata hallinnollisia aluerajoja, vaan riippuvat yksilön omista sisäisistä mielikuvista,

joissa yksilö merkityksellistää ympäristöään. Paikkaa ja paikkatunnetta määrittelee etupäässä kuuluminen, joka kumpuaa ihmisen omasta yksilöllisestä ja yhteisöllisestä historiasta, kokemuksista ja muistoista (Kuusisto-Arponen 2006, 35–33.) Paikkaan identifioituminen voi lisätä yhteisöllisyyttä, viihtymistä, turvallisuutta sekä yhteistä ympäristöä kohtaan suunnattua huolenpitoa (Strandell 2002, 12–13.) Vahvan yhteisöllisyyden positiivisia puolia on myös sitoutuminen omaan asuinalueeseen ja motivaatio osallistua sen kehittämiseen (Pakarinen 2002). Näin vahva paikkaidentiteetti on yhteydessä siihen, kuinka aktiivisesti ihmiset ottavat osaa asuinympäristönsä kehittämiseen.

Osallistujien jakama tunne yhteisestä paikkaidentiteetistä voi toimia perustana vahvemmalle luottamukselle, jolloin ennakkoluuloja ruokkivat erot, kuten kansalaisuus tai uskonto, menettävät merkitystään ja yhteiselle asuinympäristölle perustuvan paikkaidentiteetin merkitys vahvistuu. Tällöin osallistujat tietävät muiden osallistujien jakavan samoja arvoja, tunteita ja ajatuksia kuin he itse, jolloin osallistujat voivat luottaa siihen, että muiden osallistujien toimintaa ohjaavat samat vaikuttimet heidän omaa toimintaansa. Erityisesti Hervannassa kansalaisraadin positiivisena puolena voidaan nähdä se, että se onnistui tuomaan yhteen eri taustoista tulevia asukkaita ja lisäämään luottamusta erilaisten ihmisten välille. Vastaaviin tuloksiin on päädytty myös aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa deliberatiivisten menetelmien on nähty vahvistavan osallistujien kollektiivista identiteettiä ryhmän sisällä ja synnyttävän luottamusta ryhmän jäsenten välillä (Talpin 2004). Toisaalta osallistujien tunne yhteisistä tarkoitusperistä ei kohdistu pelkästään raadin ja ryhmien muita jäseniä kohtaan. Osallistujat uskovat, että samat arvot, tunteet ja ajatukset, joita raadin ja ryhmien jäsenet jakavat, vallitsevat myös laajemmin kaikkien hervantalaisten keskuudessa.

Vastaavia huomioita voidaan tehdä myös varsinaisen kansalaisraatityöskentelyn jälkeen syntyneistä asukasryhmistä. Hervannassa toimiminen raadin jälkeen syntyneissä ryhmissä on mahdollistanut konkreettisten yhteenkuuluvuuden ja yhteisvastuun kokemusten syntymisen. Näin ryhmien voidaan nähdä edistäneen raatilaisten osallisuutta paikallisen asuinympäristön yhteisöissä ja toimineen asukkaiden keskinäisen luottamuksen vahvistajana, millä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia myös lähipiiriä laajempiin konteksteihin. (Gretschel & Kiilakoski 2012, 21).

Lisäksi kansalaisraadın jälkeen syntyneet asukasryhmät ovat tarjonneet Hervannan asukkaille uusia osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia, joiden kautta asukkaat ovat päässeet vaivattomalla ja

konkreettisella tavalla toimimaan lähiympäristönsä hyväksi. Tällainen osallistuminen yhteiseen toimintaan kehittää muun muassa erilaisia vuorovaikutustaitoja sekä tuottaa kokemuksia oman toiminnan merkityksellisyydestä. Lisäksi harrastustoiminta voi lisätä vaikuttamistaitoja, mikäli se tarjoaa osallistujille mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sisältöihin, vaikka toiminnan varsinaisena tarkoituksena ei olisikaan suoranaisesti johonkin asiaan vaikuttaminen. (Gretschel & Kiilakoski 2012, 228).

6.4 Kielteiset kokemukset osallistumisesta ja vaikuttamisesta

Kuten edellä kävi ilmi, olivat Hervannan kansalaisraati ja sitä seuranneet asukasryhmät onnistuneet tuottamaan asukkaille myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta sekä lisäämään luottamusta muita asukkaita kohtaan. Samalla kun raadin jälkeiset ryhmät ovat tarjonneet osalle raatiin osallistuneista asukkaista tavan osallistua paikallisessa elinympäristössään, ryhmien toimintatapaan liittyy kuitenkin monia tekijöitä, jotka saattavat olla vieraita joillekin ihmisille. Joillekin asukkaista Hervannan kansalaisraadista jälkeisten ryhmien toiminta saattaa edustaa sellaista toimintamallia, joka ei puhuttele heitä. Esimerkiksi uusien viestintävälineiden kehittyminen ja matkustamisen lisääntyminen ovat johtaneet siihen, että ihmiset ovat nykyisin enemmän kiinnostuneita vaikuttamaan entistä laajemmissa konteksteissa, mistä kertoo esimerkiksi ihmisten innostus osallistua erilaisiin kansainvälisiin ympäristökampanjoihin (Jokinen & Saaristo 2002, 327). Tällöin näiden ”maailmankansalaisten”, jotka kokevat elämänpiirikseen koko maailman, saattaa olla vaikeampaa kiinnostua lähiympäristöstään. Heille paikallisuudella ja kotipaikan sosiaalisilla verkostoilla ei välttämättä ole kovin suurta merkitystä, vaan ihmiset verkostoituvat mieluummin yli paikallisten rajojen.

Myös ryhmien toiminnassa ilmeni ongelmia. Vapaaehtoisuuteen perustuva asukastoiminta vaatii toimiakseen sitä, että kaikki ryhmän jäsenet kantavat vastuuta ryhmän toiminnan suunnittelemisesta ja järjestämisestä. Varsinkin mikäli ryhmät ovat pieniä, vaatii se vastuunkantoa kaikilta ryhmän jäseniltä, sillä muut ryhmän jäsenet huomaavat helposti mahdolliset vapaamatkustajat.

Toisaalta yhteisöllinen osallistuminen ei suoraan vaikuta osallistumisen vahvistumisena paikallista yhteisöä ja elinpiiriä laajempiin konteksteihin, vaan tarvitaan myös tietoisuuden kehittymistä omasta asemasta, toiminnan mahdollisuuksista sekä johonkin kuulumisesta koko yhteiskunnassa (Gretschel & Kiilakoski 2012, 228). Tätä tietoisuutta pelkkä harrastustoiminta ei välttämättä tue,

vaan sen rinnalle tarvitaan myös laajempaan vaikuttamiseen pyrkivää osallistumista (Nivala 2008, 260).

Pahimmat ongelmat Hervannan kansalaisraatiprosessin aikana ilmenivät raadin ja kuntahallinnon vuorovaikutuksessa. Nämä ongelmat olivat johtaneet siihen, ettei vuoropuhelua hankkeen ja kaupungin välillä ollut toistaiseksi päässyt syntymään, mikä oli aiheuttanut epäluottamusta kuntahallinnon toimintaa kohtaan. Epäluottamus näkyi haastatteluissa muun muassa turhautumisena sekä suoranaisena ärtymyksenä kaupunkia kohtaan. Haastatellut myös loivat vastakkainasettelua Hervannan ja Tampereen kaupungin välille. Tässä asettelussa Tampereen kaupunki koettiin uhkana, joka pyrki alistamaan Hervannan omille tavoitteilleen.

Et tavallaan ongelma on se, että meillä on joku 200 000 hengen kaupunki, jossa on niin sanottuja asiantuntijoita jossakin norsunluutornissa, jotka päättää tämmösissä kaupunginosissa asuvien ihmisten elämistä. (Marko 30.1.2014)

Epäluottamus kohdistui myös kaupungin tarjoamia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia kohtaan, jotka nähtiin vain hallinnon pyrkimyksenä luoda näennäisiä kanavia asukkaiden osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Eräs haastatelluista oli epäuskoinen, että näillä oli todellista vaikutusvaltaa suhteessa päätöksentekoon.

Ei mulla oo niistä mitään sanottavaa. Et sen sijaan, et niinku kaupunkilaisten energia menee asioiden muuttamiseen, niin nyt se menee paskanjauhamiseen toimikunnissa, joilla ei oo mitään valtaa eikä vaikutusta mihinkään. (Marko 3.3.2014)

Yhtenä syynä asukkaiden ja kuntahallinnon vastakkainasetelun kärjistymiseen saattaa löytyä myös asukkaiden paikkaidentiteetin vahvistumisesta. Vaikka paikkaidentiteetin vahvistumisella ja asukkaiden samaistumisella toisiinsa on positiivisia seurauksia, kuten yhteisöllisyyden vahvistuminen, saattaa sillä olla myös negatiivisia seurauksia. Samaistumien voi johtaa erilaisuuden torjumiseen ja yhteisö saattaa alkaa torjumaan voimakkaasti kaikkia yhteisön ulkopuolelta tulevia muutoksia, jotka se kokee uhiksi. (Lapintie 2002.) Myös luottamuksen kannalta liian tiivis ja sulkeutunut verkosto voi tuottaa haitallisia vaikutuksia, mikäli verkosto estää tiedonkulun verkoston ja ulkomaailman välillä ja ehkäisee luottamuksen yleistymistä verkoston jäsenten ja muiden yhteiskunnan jäsenten ja instituutioiden välillä (Coleman 1988). Hervannan tapauksessa olikin nähtävissä viitteitä siitä, että asukkaiden paikkaidentiteetin vahvistuminen ja samaistuminen

hervantalaisuuteen saattoi osaltaan vahvistaa vastakkainasettelua kuntahallinnon ja asukkaiden välillä.

Kansalaisraadin ja kuntahallinnon välisiä ongelmia voidaan pitää yleisenä ongelmana tapauksissa, joissa raadin järjestäjänä toimii jokin muu taho, kuin julkinen viranomainen. Näissä tapauksissa raadin ja julkisten viranomaisten välillä ei välttämättä ole olemassa valmiita toimintamalleja siitä, millä tavalla raadin julkilausuma huomioidaan kunnallisessa päätöksenteossa (Herne & Setälä 2005, 183). Myös Hervannan kansalaisraadin tapauksessa oli epäselvää, mikä raadin asema kunnallisessa päätöksenteossa oli. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kun hanke yritti tiedustella kaupungin viranomaisilta tietoa siitä, millä tavoin raadin julkilausuma oli huomioitu kaupungin päätöksenteossa. Viranomaisilla ei vaikuttanut olevan käsitystä siitä, kenen vastuulla julkilausuman käsitteleminen oli. Tämä kertoo siitä, ettei kaupungilla ollut olemassa valmiita toimintamalleja kansalaisten oma-aloitteisten aloitteiden huomioimiseen. Tällöin raadin asemaa ei ollut tarpeeksi hyvin määritelty ennen kansalaisraadin järjestämistä, jolloin ei ollut olemassa selkeää käsitystä siitä, millä tavoin ja kenen toimesta raadin julkilausumaa vietäisiin kuntahallinnossa eteenpäin.

Hervannan kansalaisraadin tapauksessa löytyi viitteitä siitä, että raadin ja joidenkin Tampereen kaupungin toimijoiden välille oli aiheutunut kitkaa, mikä oli vaikuttanut myös raatilaisten käsitykseen hallinnon suhtautumisesta raadin julkilausumaan. Raison ja Vartiaisen (2011, 33) mukaan joskus kunnan luottamushenkilöt, viranomaiset sekä työntekijät saattavat pelätä kansalaisraatien kaventavan heidän vaikutusvaltaansa. Myös Hervannassa jotkin Tampereen kaupungin toimijoista olivat pyrkineet vähättelemään kansalaisraadin toimintaa. Tämä osoittaa, että mikäli kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskanavia ei ole tarpeeksi hyvin institutionalisoitu eikä niitä määritä selkeät ja vakiintuneet normit ja toimintamallit, saattavat ne helposti olla liian riippuvaisia yksittäisten henkilöiden toimista ja henkilökohtaisista suhteista.

Tämä haastaa Harren (1999) näkemyksen annetun ja ansaitun luottamuksen välisestä erottelusta, jossa annettu luottamus nähdään ennen kaikkea instituutioihin kohdistuvana luottamuksena, kun taas ansaittu luottamus syntyy ihmisten välisissä suhteissa. Hervannan tapauksessa voidaan nähdä, että myös poliittisiin instituutioihin kohdistuva luottamus saattaa usein olla riippuvainen yksittäisten viranomaisten ja luottamushenkilöiden toimista, jotka saattavat pahimmillaan rapauttaa kansalaisten luottamusta koko poliittista järjestelmää kohtaan. Erityisesti tämä on mahdollista tilanteessa, jossa instituution toiminnalla ei ole selkeitä ja vakiintuneita normeja sekä toimintamalleja tai

tiedonvälityksessä on ongelmia. Tällöin yksittäiset kuvaukset tilanteista, joita asukkaat levittävät kanssakäymisessään, saattavat helposti muodostua yleisiksi esimerkeiksi hallinnon oletetusta välinpitämättömyydestä, mikä edelleen rapauttaa luottamusta hallintoa kohtaan.

Lisäksi yhtenä syynä siihen, miksi raatilaiset kokivat kaupungin suhtautumisen raadin julkilausumaan heikoksi, voi olla myös se, että osallistujilla on voinut olla epäselvä käsitys siitä, mihin kaikkeen raadin kautta on voinut vaikuttaa (ks. Koskiahio 2002, 47–48; Puustinen 2006, 302). Tällöin osallistujilla on saattanut olla ylioptimistisia odotuksia siitä, mikä heidän toimivaltansa on, mikä saattaa johtaa pettymyksen ja turhautumisen kokemuksiin. Hervannan kansalaisraadın osallistujat pitivät omia odotuksiaan raatia kohtaan kuitenkin suhteellisen realistisina. Syynä tähän oli se, että raatityöskentelyn aikana raatiin osallistuneet fasilitaattorit sekä asiantuntijat kiinnittivät huomiota siihen, että raatilaisten julkilausumaan kirjaamat ehdotukset pysyivät realistisesti toteutettavissa olevina. Yksi raatilaista kertoi julkilausuman laadinnasta seuraavasti:

Meillähän oli aika laajat ne jotku alotteet. Ja sit niitä muokattiin aika selkeiksi, todella toteutettaviksi aloitteiksi. Et enää me ei ajateltu niin liian laajasti. Et siinä olis ollu kaupunginvaltuustollakin enemmän pohdittavaksi, et ”mitäs nää on nää kansalaisraatilaiset mahtanu ajatella, kun tää on näin laaja hanke”. – – Mutta kyllä siinä oli aikamoinen työ, että se saatiin sellaseen kuntoon. Että oli ymmärretty, mitä me ei voida laittaa eteenpäin. (Minna 7.3.2014)

Lisäksi raatiin oli osallistunut myös Tampereen kaupungin alueellisen vaikuttamisen työryhmän, Alue-Alvarin edustajia, jotka olivat välittäneet raatilaistilla tietoa Alvarien toiminnasta ja Tampereen kaupungin sekä Alvarien välisestä vuorovaikutuksesta. Alvarien toiminnasta saadut kokemukset olivat osoittaneet sen, millä nopeudella hallinnon päätökset etenivät, mikä oli laskenut myös raatilaisten odotuksia raadin vaikutuksista. Monet raatilaista myös kertoivat haastatteluissa suhtautuvansa varsin ymmärtävästi kaupungin päätöksenteon hitauteen.

Mut sit kun on joku isompi asia, mihin pitää pyytää joku lupa tai suunnitelma, niin semmoset on sit jääny vähän vähemmälle kuitenkin. Mut semmoset asiat saattaa kestää tosi paljon pidempään. Siinä pitää olla sitte kuitenkin pitkäjänteinen. Ei ne niinku niin helposti sitte mene eteenpäin, kun siinä on monen ihmisen työstä ja mielipiteistä ja päätäntävällästä kuitenkin ne asiat kiinni. (Minna 7.3.2014)

Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, että Hervannan kansalaisraadın tapauksessa ei ollut löydettävissä viitteitä siitä, että osallistujien odotukset raadin vaikuttavuudesta olisivat olleet ylioptimistisia. Päinvastoin, raatilaıset olivat suhteellisen valveutuneita siitä, millaisia reunaehdoja raadin työskentelyyn liittyy. Suurimmat pettymykset liittıyivätkin siihen, miten kaupungin taholta oli toistaiseksi suhtauduttu raadin julkilausumaan.

6.5 Suoran demokratian ja vastademokratian muotoja

Koska Hervannan kansalaisraati ei ollut onnistunut luomaan vuorovaikutusta raadin ja kaupungin päättäjien välille, oli se saanut raadin osallistujat miettimään keinoja raadin julkilausuman edistämiseksi. Raatilaısten mielestä oli raadin vaikuttavuuden kannalta tärkeää, että raadin julkilausuman sisältämät toimenpide-ehdotukset saısivat tukea myös muilta hervantalaisilta.

Pitäis saada muutkin hervantalaiset sanomaan siihen omat mielipiteensä, niin että valtuusto tai muu tällanen huomaa, että hervantalaiset tämmöstä haluaa. Et jos sinne menee viidentoista hengen kanssa sanomaan, et me halutaan tällanen kansalaistalo, niin se on vähän hankalaa. (Minna 7.3.2014)

Keskusteluissa siitä, millä tavoin raadin toimenpide-ehdotuksille saataisiin laajempaa tukea, nousi esiin julkisuuden tärkeys. Asukkaat tiedostivat, että saadakseen raadin julkilausumalle enemmän huomiota, heidän tuli saada myös muut Hervannan asukkaat taakseen. Tiedotusvälineet nousivat tässä suhteessa tärkeäksi vaikuttamiskanavaksi.

Ite oon ainakin ajatellu tehdä aktivismia sen suhteen, koska nyt sen Hervantajärven puolella on ne luontopolut kaavotettu asuinalueiksi, että aattelin pistää jonkunlaista tiedotuskamppanjaa tässä kevään aikana liikkeelle, et moniko siellä luontopolulla kävelijöistä tietää sen tosiasian, että se on kaavotettu asuinalueiksi. Et tota... Enkä mä oikeestaan nää siinä mitään muita vaikutuskeinoja tässä vaiheessa kun sen kynän. Et niinku kirjottaa nettiin, lehtiin, kiinnittää puihin ilmotuksia sinne paikanpäälle, et tiesittekö, että tämä alue on kaavotettu. (Marko 3.3.2014)

Kyllä mää ajattelin joku kerta, että mää kutsun sinne ton lehden Hervannan Sanomien toimittajan sinne tosiaan kattomaan mikä tää tila Hervannan uimahallissa on. – – Pitäs vaan ruveta älämölöä pitämään siitä et saıs sen eteenpäin. (Jaana 7.3.2014)

Monet raatilaisista kertoivat haastatteluissa myös hyödyntävänsä erilaisia suoran vaikuttamisen keinoja, kuten suoria yhteydenottoja vastuussa oleviin viranomaisiin. Myös muunlaisia suoran vaikuttamisen keinoja nousi esiin haastattelujen aikana. Ryhmähaastattelussa 30.1.2014 nousi esiin jopa mahdollisuus järeämpien vaikutuskeinojen omaksumiseen.

Marko: En mä tiedä miten semmoseen päästään [asukkaiden toiveiden huomioimiseen]. Kauheella painostamisella. Et onko siihen kauheesti laillisia keinoja. Ukrainassahan oli kauheet mielenosoitukset ja hallitus lähti vaihtoon ja näin. Että siis voi olla, että siihen vaaditaan tosi järeitä toimia.

Minna: Telttakylä tonne!

Marko: Telttakylä pystyyn... (muut innostuvat)

Asukkaat myös kokivat roolinsa enemmän julkisen vallan valvojana ja haastajana, kuin tasavertaisena keskustelukumppanina. Tämä näkyi myös erään haastateltavan kommentissa:

Toisin sanoen, että miten saatat pois valta niiltä kaupungin virkamiehiltä. Siitähän tässä on kyse. Miten estetään se, että meille vaan voidaan ilmoittaa, että bussit kulkee jatkossa näin ja yhtäkkiä vaan puut on kaadettu jostain luontopolulta, eikä siitä kukaan tiedä mitään. Et miten tällasen voi niinku estää. (Marko 30.1.2014)

Päätelmänä voidaan vetää se, että samalla kun kuntahallinnon suhtautuminen raadin julkilausumaan oli synnyttänyt epäluottamusta kuntahallinnon toimintaan, oli se kanavoinut raadin osallistujien toimintaa vaihtoehtoihin osallistumis- ja vaikuttamiskanaviin. Kansalaisraatiprosessi oli siten tuottanut osallistuvan demokratian ohella myös erilaisia suoran demokratian ja vastademokratian muotoja, joissa asukkaat näkivät tehtäväkseen Hervannan asioiden puolustamisen ulkopuolisen kuntahallinnon vallankäyttöä vastaan. Tätä huomiota tukee muun muassa se, että Hervannan kansalaisraatiin osallistuneiden asukkaiden toiminnassa näkyvät samanlaiset tunnusmerkit, jotka kuvaavat myös monien uusien jälkimodernien liikkeiden toimintaa, kuten yksilölliset ja henkilökohtaiset tavoitteet, julkisuuden hyödyntäminen tavoitteiden toteuttamiseksi, suora toiminta sekä tee se itse -mentaliteetti (vrt. Rinne 2011, 137–141).

7. Johtopäätökset

7.1 Yhteenveto

Tutkielmassani olen pyrkinyt selvittämään, millaisia kokemuksia Hervannan kansalaisraatiprosessi on siihen osallistuneille asukkaille antanut ja millaisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia se on onnistunut tuottamaan. Tutkielmani osoittaa, että kansalaisraatitoiminnan aikana saadut kokemukset muun muassa raadin käymistä neuvotteluista ja keskusteluista ovat antaneet raadin osallistujille myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Lisäksi kansalaisraadin aikana kokemukset yhteisen äänen löytämisestä ja juurtumisesta toimivat osallistujien paikallisidentiteetin vahvistajina, mikä on vahvistanut osallistujien luottamusta raadin osallistujia sekä laajemmin muita paikallisyhteisön jäseniä kohtaan. Nämä löydökset tukevat aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja kansalaisraadin vaikutuksesta siihen osallistujille.

Varsinaisen kansalaisraatiprosessin jälkeinen aika on yleensä sivuutettu kansalaisraateja koskevissa tutkimuksissa. Tämän työn tavoitteena oli erityisesti tuottaa tietoa kansalaisraadin jälkeisistä vaikutuksista. Tutkielman johtopäätökset näistä vaikutuksista voidaan tiivistää seuraavasti:

- 1) Raadin ja julkisen hallinnon välisen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat vaikeuttavat raadin julkilausuman etenemistä ja näin aiheuttavat pettymyksiä raadin osallistujille.
- 2) Pettymykset julkilausuman etenemisestä lisäävät epäluottamusta hallintoa sekä sen edustajia kohtaan. Myönteiset kokemukset omaehtoisesta asukastoiminnasta kannustavat kuitenkin osallistujia osallistumaan ja vaikuttamaan julkilausuman edistämiseksi.
- 3) Vaikka raati ei täysin onnistuisikaan osallistuvan demokratian edistämisessä, saattaa se silti vahvistaa vaihtoehtoisia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja, jolloin epäluottamus käytössä olevia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja kohtaan kanavoituu erilaisiin suoran ja vastademokratian keinoihin.

Osallistujien haastatteluissa nousee ensinnäkin esiin pettymys kuntahallinnon suhtautumista kohtaan. Hervannan kansalaisraatiprosessin aikana vallinnut kitka raadin ja kuntahallinnon välisissä suhteissa, on johtanut siihen, että raatilaiset ovat kokeneet, ettei kuntahallinto ole toistaiseksi huomionnut raadin parannusehdotuksia tarpeeksi hyvin.

Toiseksi kuntahallinnon suhtautuminen raadin toimintaan on vähentänyt raatilaisten kokemusta kansalaisraadista todellisista vaikuttamismahdollisuuksista sekä lisännyt epäluottamusta kuntahallintoa kohtaan. Toisaalta Hervannan kansalaisraadista jälkeen syntynyt aktiivinen asukastoiminta ja ryhmät, joissa asukkaat itse toimivat päävastuussa raadin toimenpide-ehdotusten edistämiseksi, ovat tuottaneet asukkaille myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta ja lisänneet yksilön ja yhteisön välistä luottamusta. Näin aktiivinen asukastoiminta sekä ryhmät ovat onnistuneet vahvistamaan osallistujien tunnetta siitä, että myös asukkaat itse voivat toimia erilaisten paikallisten toiveiden toteuttamiseksi.

Kolmanneksi, vaikka kansalaisraati ei ole täysin onnistunut luomaan vuorovaikutusta yhdessä julkisen hallinnon kanssa, ei tämä kuitenkaan ole johtanut asukkaiden passivoitumiseen, vaan asukkaiden toiminta on kanavoitunut vaihtoehtoisin toimintamalleihin, kuten asukasaktivismiin sekä yhteisölliseen tekemiseen. Hervannan kansalaisraadista tapauksessa onkin nähtävissä se, että osallistuvan demokratian ohella kansalaisraatiprosessi on tuottanut erilaisia vastademokratian muotoja, joissa asukkaat näkevät roolinsa enemmän julkisen hallinnon vastustajana, valvojana ja haastajana, kuin tasavertaisena keskustelukumppanina.

Tutkielmani tuloksiin sisältyy joitain varauksia johtuen siitä, että haastatteluihin osallistuneet raatilaisten edustajat vain pientä osaa kaikista Hervannan kansalaisraatiin osallistuneista asukkaista. Monet merkit viittaavatkin siihen, että haastatteluihin osallistuneet raatilaisten olivat olleet keskivertoa aktiivisempia toimijoita jo ennen kansalaisraatia, sillä kaikki heistä toimivat jossain järjestössä. Näin ollen osallistuneilla on voinut olla jo ennen raatia käytössään erilaisia toimintamalleja, jolloin ei voida väittää, että raatiprosessi pelkästään olisi johtanut tietynlaisten toimintatapojen muodostumiseen.

Vaikkei tutkielmani tuloksia voikaan suoraan yleistää muihin vastaaviin tapauksiin, tulkitsemalla aineistoani luottamukseen perustuvan teoreettisen viitekehyksen kautta, olen pyrkinyt lisäämään käsitteellistä ymmärrystä siitä, millä tavoin yksilön käsitykset omista osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista muokkautuvat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Näin ollen olen pyrkinyt pelkän yksittäisen tapauksen kuvailun sijaan luomaan teoreettisten käsitteiden ja mallien avulla selitysmalleja, jotka saattavat olla hyödynnettävissä myös muihin vastaaviin tilanteisiin, kuten erilaisiin osallistuvan demokratian kokeiluihin.

7.2 Implikaatioita kuntademokratiaa koskevaan keskusteluun

Tutkielmallani olen osallistunut siihen ajankohtaiseen keskusteluun, jota osallistuvan demokratian ympärillä käydään. Erilaiset lähidemokratian ja osallistuvan demokratian kokeilut ovat yleistyneet viime vuosikymmenen aikana, kun kunnat ovat pyrkineet muodostamaan erilaisia vaihtoehtoisia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia edustuksellisen demokratian rinnalle. Usein näiden erilaisten kokeilujen ongelmana on se, että kuntalaisten osallistuminen pelkistyy pelkästään mielipiteen antamiseen johonkin ennalta päätettyyn kysymykseen. Osallistuvan demokratian menetelmiin kuuluu kuitenkin myös se, että osallistujilla on mahdollisuus vaikuttaa myös päätettävien asioiden valitsemiseen sekä nostaa esiin sellaisia asioita, joita he itse haluavat tuoda mukaan päätöksentekoon.

Kansalaisraadit tarjoavat erinomaisen kanavan kuntalaisten osallistamiseksi osaksi päätöksentekoa¹¹. Toimiakseen kansalaisraadit tarvitsevat kuitenkin selkeitä ja vakiintuneita toimintamalleja, sillä muuten on vaarana, että niiden asema osana kunnan päätöksentekoa jää epämääräiseksi. Tällöin kansalaisraadin osallistuminen saattaa ennemmin vähentää osallistujien käsitystä omista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista kuin lisätä niitä.

Hervannan kansalaisraadin tapaus kuitenkin osoitti, että asukkaiden kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta voidaan vahvistaa tukemalla erilaisia asukkaiden omaehtoisen toiminnan muotoja. Kansalaisraadin jälkeen syntyneet asukasryhmät sekä asukasaktivismi edustavat sellaista matalan kynnyksen osallistumista, mikä sopii hyvin yhteen ihmisten vähentyneen vapaa-ajan kanssa. Samalla kun ihmiset ovat varautuneempia sitoutumaan pitkiksi ajoiksi erilaisten järjestöjen ja asukasryhmien toimintaan, saattavat ajallisesti rajatut ja vähän sitoutumista vaativat toimintamuodot luoda alustan uudentylaiselle kansalaisaktivismille, jossa asukkaat ottavat osaa asuinympäristönsä kehittämiseen ilman, että heidän tarvitsee sitoutua osallistumaan säännöllisesti pidettäviin kokouksiin ja tapahtumiin.

Erilaiset omaehtoiset asukasaktivismin muodot vaativat kuntahallinnolta herkkyyttä ja reagoitokykyä, jotta se pystyy vastaamaan nopeasti erilaisiin ruohonjuuritasolta nouseviin aloitteisiin. Kunnan omien osallistumis- ja vaikuttamiskanavien suojelemisen sijaan kunnan pitäisikin pystyä ottamaan huomioon myös niiden ulkopuolelta nousevia aloitteita. Tämä voi vaatia

¹¹ Jyväskylän kaupunki on järjestänyt kansalaisraateja vuodesta 2012 lähtien. Kokemukset kokeilusta ovat olleet positiivisia (ks. Jyväskylän kaupunki 2012).

yleistä muutosta kansalaisaktivismia koskevaan ajatteluun. Ennakkoluulojen ja torjunnan sijaan hallinnon tulisi avautua enemmän kansalaisten omaehtoiselle toiminnalle ja edesauttaa sen vahvistumista. Esimerkiksi kaupunki voisi tukea asukkaiden toiminnan edellytyksiä tarjoamalla tilojaan asukkaiden ja asukasryhmien käyttöön.

Osallistuvan demokratian edistämisellä ei ole mahdollista kuitenkaan saavuttaa pikavoittoja, vaan pelkkien kokeilujen ja määräaikaisten demokratiahankkeiden sijaan uudenlainen demokratia vaatii pitkäaikaista sitoutumista erilaisiin osallistuvan demokratian muotoihin. Näin kansalaisilla on mahdollisuus omaksua uudenlainen roolinsa osallistuvana ja vaikuttavana kansalaisena, joka pelkän äänestämisen sijaan voi nyt ottaa osaa päätöksentekoon entistä laajemmilla areenoilla. Toisaalta samaan aikaan on kuitenkin myös muistettava, että osa kansalaisista tulee aina olemaan sellaisia, jotka mieluummin jättävät poliittisen keskustelun ja päätöksenteon muiden tehtäväksi kuin ottavat itse siihen aktiivisesti osaan. Myös näiden kansalaisten päätöstä tulee kunnioittaa samalla kun demokratian kenttää uudistetaan.

Kaiken kaikkiaan Hervannan kansalaisraati on toiminut mielenkiintoisena kokeiluna siitä, millä tavoin kansalaisraatia voidaan hyödyntää asukkaiden osallistumisen ja vaikuttamisen edistämiseksi. Samalla se on myös tarjonnut vaihtoehdon Tampereen kaupungin järjestämille osallistumis- ja vaikuttamiskanaville. Osittain tästä syystä raadin ja kuntahallinnon välisessä vuorovaikutuksessa on ollut ongelmia. Pääasiassa kitka raadin ja kuntahallinnon välillä on kuitenkin johtunut enemmän ongelmista henkilökohtaisissa suhteissa kuin koko hallinnon läpäisevässä suhtautumistavassa raadin toimintaa kohtaan. Yleisesti ottaen raatiin on suhtauduttu kaupungin puolelta myönteisesti. Esimerkiksi Tampereen kaupungin demokratiayksikön edustajien läsnäolo hankkeen ohjausryhmässä sekä kuntahallinnon edustajien runsas osallistuminen raadin jälkeen järjestettyyn kehittämiskävelyyn kertoo siitä, että Tampereen kaupunki on ollut valmis kuuntelemaan myös virallisten osallistumiskanavien ulkopuolisia ääniä. Samoin erilaisten kaupungin virastojen myönteinen suhtautuminen hankkeen sekä asukasryhmien toimintaan tarjoaa malleja siitä, millä tavoin asukkaiden ja kaupungin yhteistyö voi parhaimmillaan toimia. Hervannan kansalaisraadista samaan aikaan Tampereen kaupungin valtuuston tuolloinen puheenjohtaja teki myös valtuustoaloitteen kansalaisraati-menetelmän käyttöön ottamaiseksi Hervannassa. Aika näyttää, voisivatko kansalaisraadit myöhemmin saada pysyvemmän roolin osana kaupungin päätöksentekoa.

7.3 *Jatkotutkimusehdotuksia*

Tästä työstä nousee useita mahdollisia suuntia jatkotutkimukselle. Tutkielmassa olen keskittynyt asukastoimijoiden käsityksiin osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Yksi mahdollisista jatkotutkimuksen aiheista olisikin selvittää, miten kuntahallinnon toimijat, kuten kunnan viranomaiset ja työntekijät sekä kunnanvaltuuston ja lautakuntien luottamushenkilöt suhtautuvat ruohonjuuritason kansalaistoimintaan sen eri muodoissa. Tutkimuksessa olisi mahdollista tarkastella niitä erilaisia vaihtelevia käytäntöjä, puhetapoja sekä toimintamalleja, joissa kunnan sekä kansalaistoimijoiden suhteita muokataan ja kansalaisten poliittisen toimijuuden kenttää luodaan ja uusinnetaan.

Suomalaista politiikan tekemisen tapaa on useissa yhteyksissä luonnehdittu organisaatiokeskeiseksi. Tällöin yhteiskunnallisten toimijoiden on viestinsä läpi saadakseen vedottava myös joihinkin yleisesti hyväksyttyihin puhumisen ja toiminnan tapoihin. Tästä johtuen yhteiskunnalliset liikkeet järjestäytyvät varsin usein nopeasti rekisteröidyiksi yhdistyksiksi ja pyrkivät näin vaikuttamaan neuvottelemalla poliittisen eliitin kanssa. (Ylä-Anttila 2009) Sen sijaan sellaisilla uusilla toimijoilla, jotka eivät välttämättä vastaa ”yleisiä” näkemyksiä hyväksyttävästä kansalaisaktivismista, saattaa olla vaikeuksia osallistua yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentälle.

Esimerkiksi osallistuvan demokratian kannalta tämä herättää kysymyksiä, miten voidaan edistää sellaista poliittista kulttuuria, joka tukee vapaata julkista keskustelua ja kansalaisten osallistumista. Tutkimuksen avulla olisi mahdollista selvittää näitä erilaisia puhetapojen ja institutionaalisten toimintamallien välisiä suhteita, joissa kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia muokataan. Näin olisi mahdollista selvittää mahdollisia esteitä, joita kansalaisten osallistumiselle on löydettävissä, ja kehittää sellaisia toimintamalleja, joilla eri toimijoiden keskinäistä luottamusta voitaisiin tukea ja kansalaisten todellista osallistuvaa poliittista kulttuuria vahvistaa.

Lähteet

Tutkimusaineistot

Haastattelunauhat ja -litteraatiot:

- Ryhmähaastattelu 30.1.2014 (Banaz, Jaana, Leyla, Marko, Minna ja Saliha), Tampere
- Yksilöhaastattelu 3.3.2014 (Marko), Tampere
- Yksilöhaastattelu 3.3.2014 (Jaana), Tampere
- Yksilöhaastattelu 7.3.2014 (Minna), Tampere
- Yksilöhaastattelu 7.3.2014 (Banaz), Tampere

Tutkimuspäiväkirja 2.9.2013 – 15.8.2014

Kirjallisuus

Anttiroiko, Ari-Veikko (2003): Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa: Pia Bäcklund (toim.): *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2003/5. Helsinki: Topnova Oy, 11–31.

Beck, Ulrich (1995): Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa: Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.): *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 236–248.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (2009): *Vaalit yleisödemokratiassa: Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press

- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina (2012): Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue ja Ympäristö*, 41:1, 40–53.
- Bäcklund, Pia & Mäntysalo, Raine (2009): Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus. *Terra*, 121:1, 19–31.
- Coleman, James (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120.
- Coote, Anna & Lenaghan, Jo (1997): *Citizens' Juries: Theory Into Practice*. London: The Institute on Public Policy Research.
- Dalton, Russell J. (2008): *The Good Citizen. How a Younger Generation Is Reshaping American Politics*. Washington DC: CQ Press.
- Dewey, John (2006): *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Suom. Mika Renvall. Tampere: Vastapaino.
- Elwood, Sarah & Mitchell, Katharyne (2012): *Mapping Children's Politics: Spatial Stories, Dialogic Relations and Political Formation*. Geografiska Annaler: Series B. Swedish Society of Anthropology and Geography.
- Eräsaari, Risto (1980): Valtio vastaa kriisiinsä uudelleenorganisoidumalla. *Tiede ja Edistys*, 4, 42–49.
- Fung, Archon (2003): Survey Article: Recipes for Public Spheres: Eight Institutional Design Choices and Their Consequences. *The Journal of Political Philosophy*, 11, 338–367.
- Gastil, John & Knobloch, Katie (2010): Evaluation Report to the Oregon State Legislature on the 2010 Oregon Citizens' Initiative Review. Seattle, WA: University of Washington. <
<http://www.la1.psu.edu/cas/jgastil/CIR/OregonLegislativeReportCIR.pdf> > [21.8.2014]
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

- Gretchel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2012): *Demokratiaoppitunti - Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Hakapaino.
- Grönlund, Kimmo & Setälä, Maija (2007): Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout. *Comparative European Politics*, 5, 400–422.
- Haavisto, Ilkka (2011): *Valta yhteisöille! Mitä opittavaa Suomella on Ison-Britannian Big Society*stä?. EVA-analyysi, No 16.
- Habermas, Jürgen (1984): *The Theory of Communicative Action. Volume 1: Reason and The Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Harre, Rom (1999): Trust and Its Surrogates: Psychological Foundations of Political Process. Teoksessa: Mark E. Warren (toim.): *Democracy and Trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 249–272.
- Hartz-Karp, Janette (2007): Understanding Deliberativeness: Bridging Theory and Practice. *The International Journal of Public Participation*, 1:2.
- Helander, Voitto & Pikkala, Sari (1999): *Kunnat ja päättäjät*. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia. Acta-julkaisusarja nro 116. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Helander, Voitto (2004): *Paikallisyhdistykset kunta-areenalla*. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia. Acta-julkaisusarja nro 164. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2005): Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. *Politiikka*, 47:3, 175–188.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001): *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huhtanen, Ann-Mari (2014): Kiva ei riitä - Helsinki on täynnä urbaaneja tempauksia, mutta muuttavatko ne lopulta mitään? Helsingin Sanomat, 8.6.2014. <
<http://www.hs.fi/sunnuntai/Kiva+ei+riit%C3%A4/a1402105958365> > [21.8.2014]

Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007): Valinnan paikat. Teoksessa: Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 41–56.

Häkli, Jouni (2002): Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa: Pia Bäcklund & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 110–124.

Häkli, Jouni & Laaksonen-Pöntys, Karoliina & Randell, Mari (2003): *Kansalaisten Hervanta - Asukkaiden osallistuminen sekä toiminta ja vaikutusmahdollisuudet*. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos

Ilmonen, Kaj (2000): Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Kaj Ilmonen (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi, 9–38.

Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002): *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2002): *Suomalainen yhteiskunta*. Juva: WSOY.

Katajamäki, Hannu (2011): Uuden paikallisuuden aika. < <https://setlementti-fi.directo.fi/@Bin/368715/uudenpaikallisuudenaika.pdf> > [21.8.2014]

Koskiahho, Briitta (2002): Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa: Pia Bäcklund & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 36–57.

Kotkavirta, Jussi (2000): Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa: Kaj Ilmonen (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi, 55–68.

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2006): Paikan merkitys – yhteiskuntamaantieteellinen näkökulma. Teoksessa: Altti Kuusamo & Sam Inkinen & Sanna Tomperi (toim.): *Imagot, identiteetit, aluesymboliikka*. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, 31–36.

Lagerspetz, Olli (1998): Luottamus, yksilöllisyys ja yhteisö. Teoksessa: Jussi Kotkavirta & Arto Laitinen (toim.): *Yhteisö. Filosofisia näkökulmia yhteisöllisyyteen*. Jyväskylä: SoPhi, 225–236.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007): Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki, Gaudeamus, 9–40.

Lapintie, Kimmo (2002): Tarinoita takapihalta. Asiantuntijan ja asukkaan kohtaamisesta. Teoksessa: Pia Bäcklund & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 158–179.

Litmanen, Tapio: NIMBY. Kansalaisyhteiskunnan ja -toiminnan sanasto. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylän yliopisto. < <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/nimby> > [21.8.2014]

Mannheim, Karl (1959): The Problem of Generations. Teoksessa: Karl Mannheim (toim.): *Essays on the Sociology of Knowledge*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul Ltd, 276–322.

Mäkelä, Klaus (1982): Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltion kriisi. *Tiede ja Edistys*, 2, 87–93.

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005): *Kunta ja kolmas sektori*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Nivala, Elina (2008): *Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys*. Snellman-instituutti.

Pakarinen, Terttu (2000): Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa: Pia Bäcklund & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 75–91.

Paloheimo, Heikki (2014): *Demokratiapolitiikan ulkoinen arviointi 2013*. Oikeusministeriön julkaisu 4/2014. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pekola-Sjöblom, Marianne, Helander, Voitto & Sjöblom, Stefan (2006): *Kuntalainen – Kansalainen*. Acta nro 182. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Pekola-Sjöblom, Marianne & Sjöblom, Stefan (2002): Kansalaisten osallistumisaktiivisuus muutoksessa. Teoksessa: Kirsti Kohonen & Toni Tiala (toim.): *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus*.

Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi.
Helsinki: Sisäasianministeriö, 9–12.

Pihlaja, Ritva & Sandberg, Siv (2012): *Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa.* Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012

Pikkala, Sari (2006): *Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä.* Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Pulkkinen, Tuija (2003): *Postmoderni politiikan filosofia.* Helsinki: Gaudeamus.

Putnam, Robert (1993): *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton: Princeton University Press.

Putnam, Robert (2002): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster.

Puustinen, Sari (2006): *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta.* Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja.

Raisio, Harri & Vartiainen, Pirkko (2011): *Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa.* Helsinki: Suomen kuntaliitto

Rinne, Jarmo (2011): *Henkilökohtaistuva politiikka. Tutkimusmatkoja refleksiiviseen kansalaistoimintaan.* Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Roivainen, Irene (1999): *Sokeripala metsän keskellä: lähiö sanomalehden konstruktiona.* Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Roivainen, Irene (2014): Kohti keskustelevaa demokratiaa: kansalaisraadit sosiaalityön menetelmänä? (Työpaperi)

Rosanvallon, Pierre (2008): *Vastademokratia: politiikka epäluulon aikakaudella.* Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Ruuskanen, Petri (2001): *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauksset ja mekanismit*. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: VATT.

Rättilä, Tiina (2001): Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka*, 43:3, 190–207.

Salmikangas, Anna-Katariina (2004): *Nakertamisesta hanketoimintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Salminen, Oili & Wilhelmsson, Niklas (2013): *Valtioneuvoston demokrationpolitiikka 2002–2013. Katsaus ministeriöiden demokrationpolitiikan toteutuksiin*. Selvityksiä ja ohjeita 53/2013

Seligman, Adam (1997): *The Problem of Trust*. Princeton: Princeton University Press.

Siisiäinen, Martti & Kankainen, Tomi (2009): Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa: *Suomalaiset osallistujina - Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:5, 90–137.

Smith, Graham and Wales, Corinne (2000): Citizens' Juries and Deliberative Democracy. *Political Studies*, 48, 51–65.

Strandell, Carita (2002): *Elinympäristön seurannan kehittäminen: työryhmän raportti*. Ympäristöministeriö.

Stranius, Leo (2009): Epämuodollinen kansalaistoiminta – järjestötoiminnasta kevytaktivismiin. Teoksessa *Suomalaiset osallistujina - Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriön julkaisu 2009:5, 138–168.

Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (1996): *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Talpin, Julien (2004): Building Social Capital through Deliberative Participation: The Experience of Argentine Popular Assemblies. Konferenssissa: *ECPR Annual Conference, Workshop 8: The Changing Structure of Civil Society*. Uppsala, Ruotsi, 2004.

Tocqueville, Alexis de (2006): *Demokratia Amerikassa*. Suom. Sami Jansson. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valkama, Katja & Raisio, Harri (2013): Kansalaisraati - Deliberatiivinen demokratia rakenteellisen sosiaalityön työmuotona?. Teoksessa: Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.): *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 87–112.

Vartiainen, Pirkko, Mäkinen, Eija, Ollila, Seija & Raisio, Harri (2012): Deliberatiivinen käänne lähidemokratiassa: Ikäihmisten näkemyksiä osallistumisesta. *Futura*, 4.

Warren, Mark E. (toim.) (1999): *Democracy and Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wiberg, Matti (2013): Deliberaatiot ovat manipuloitavissa: Strategisia näkökohtia. *Politiikka*, 55: 2, 98–108.

Wilson, Patricia A. (2009): Deliberative Planning for Disaster Recovery: Re-membering New Orleans. *Journal of Public Deliberation*, 5:1, 1–23.

Ylä-Anttila, Tuomas (2009): Yhteiskunnallisten liikkeiden teorian pragmatistinen kritiikki. < <http://www.helsinki.fi/peirce/MC/papers/Yla-Anttila%20-%20Liiketeorian%20pragmatistinen%20kritiikki.pdf> > [21.8.2014]

Muu aineisto

Jyväskylän kaupunki (2012): Kohti yhteistä ymmärrystä – kuntalaisten kansalaisraatikokeilut Jyväskylässä. <

http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/53906_Kuntalaisten_kansalaisraatiraportti_2012.pdf > [21.8.2014]

Suomen Setlementtiliitto Ry (2013): Hervannan kansalaisraadın loppuraportti. < <http://setlementti-fi->

[bin.directo.fi/@Bin/f6446abd4f8f4ae38673a5495807f0ba/1408611585/application/pdf/368949/Her
vannan_kansalaisraatiraportti_final.pdf](http://bin.directo.fi/@Bin/f6446abd4f8f4ae38673a5495807f0ba/1408611585/application/pdf/368949/Her
vannan_kansalaisraatiraportti_final.pdf) > [21.8.2014]

Tampereen kaupunki (2013): Tampere alueittain 2013. <
http://www.tampere.fi/material/attachments/t/6GA6kr3QM/Tampere_alueittain_2013.pdf >
[21.8.2014]

Tampereen kaupunki (2014): Tampereen väestö 31.12.2013 - Ikäryhmittäin ja osa-alueittain.
Tampereen kaupungin julkaisuja 2014. <
http://www.tampere.fi/material/attachments/v/n0haRw7dk/Tampereen_vaesto_31.12.2013.pdf >
[21.8.2014]

Valtioneuvosto (2002): *Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisenkehittämisestä*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtiovarainministeriö (2014): *Kuntalaki uudistuu – kuntalainen, kuntajohtaminen ja kuntatalouden tasapaino lain keskiössä*. Tiedote 78/2014. <
http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20140508Kuntal/name.jsp >
[21.8.2014]

Liite 1

Ryhmähaastattelussa 30.1.2014 käytetty haastattelurunko

Osallistumisen motiivi

Minkä takia osallistuit raadin toimintaan?

Kuinka hyvin raati vastasi odotuksiasi?

Raatityöskentely

Miltä raadin keskustelevala työskentelytapa mielestäsi tuntui?

Millaisia hyötyjä keskusteleavassa työskentelytavassa on?

Millaisia ongelmia keskusteleavassa työskentelytavassa on?

Raadin vaikutus

Kuinka tyytyväinen olet raadin saavutuksiin tähän mennessä?

Millä tavalla raati on vaikuttanut omaan osallistumiseesi?

Miten hallinto on mielestäsi suhtautunut raadin julkilausumaan?

Miten suhtautumisesi hallintoon on muuttunut raatiin osallistumisen jälkeen?

Median suhtautuminen

Miten media on mielestäsi huomionnut raadin julkilausuman?

Suhtautuminen ryhmiin

Miten hyvin tunnet ryhmien toimintaa?

Miten hyvin ryhmät ovat mielestäsi vastanneet julkilausuman parannusehdotuksiin?

Millainen vaikutus ryhmillä on mielestäsi ollut paikallisyhteisölle?

Paikallisuus

Miten raadin julkilausuma vastasi mielestäsi muiden hervantalaisten mielipidettä?

Millaista palautetta raadin julkilausumasta olet saanut ihmisiltä?

Palaute

Miten raadin vaikutusta olisi mielestäsi mahdollista parantaa?

Mitä muuta haluaisit kertoa?

Liite 2

Yksilöhaastatteluissa 3.3.2014–7.3.2014 käytetty haastattelurunko

Taustatiedot

Kuinka kauan olet asunut Hervannassa?

Oletko jäsenenä järjestöissä, yhdistyksissä tai puolueissa?

Osallistuminen

Miten suhtaudut edustukselliseen demokratiaan, kuten äänestämiseen?

Miten suhtaudut muihin vaikuttamiskeinoihin, kuten adresseihin tai mielenilmauksiin?

Kuinka aktiivisesti seuraat kunnallispolitiikka ja paikallista päätöksentekoa?

Suhtautuminen kuntahallintoon

Miten suhtaudut kaupungin osallistumiskanaviin, kuten Alvareihin?

Miten kansalaisraati mielestäsi sopii kunnallisen vaikuttamisen välineeksi?

Raati osallistumis- ja vaikuttamiskanavana

Kuinka selkeäksi arvioit Hervannan kansalaisraadin toimivallan?

Millaista viestintä raadin julkilausuman etenemisestä on mielestäsi ollut?

Miten arvioit toimintaa julkilausuman edistämiseksi?

Miten julkilausumaa olisi voitu edistää tehokkaammin?

Osallistumisen kokemus

Millainen kokemus kansalaisraatiin osallistuminen oli?

Miten kielitaito vaikutti osallistumiseen?

Vaikuttamisen kokemus

Miten hallinto on mielestäsi suhtautunut raadin julkilausumaan?

Suhtautuminen ryhmiin

Miten hyvin tunnet ryhmien toimintaa?

Missä ryhmissä olet ollut mukana?

Miksi olet osallistunut ryhmän toimintaan?

Kuinka tyytyväinen olet ryhmän toimintaan?

Ryhmätyöskentely

Millaisia tavoitteita ryhmällä on?

Millainen työnjako ryhmässä on?

Kuinka demokraattisesti ryhmä mielestäsi toimii?

Kuinka hyvin tiedonkulku eri toimijoiden välillä toimii?

Millaiseksi arvioit ryhmän jatkuvuuden?

Millaista tukea ryhmät kaipaisivat vielä lisää?

Mitä muuta haluaisit kertoa?

Liite 3

Hyvä Hervannan kansalaisraatiin osallistunut!

Sinut on kutsuttu **30.1. klo 18:00** ryhmähaastatteluun Hervannan Uusi Paikallisuus toimipisteelle, Lindforsinkatu 15 B 2. Kutsu on lähetetty kaikille Hervannan kansalaisraatiin 2012 osallistuneille henkilöille. Haastatteluun osallistuttuasi saat palkkioksi vaivannäöstäsi elokuvalipun.

Haastattelusta saatavaa tietoa hyödynnetään kansalaisraatia koskevassa pro gradu-tutkielmassa. Tutkielman aiheena on tutkia sitä, millainen kokemus osallistujilla on raatiin osallistumisesta sekä raadin saavutuksista. Tutkielma tehdään Tampereen yliopiston Ympäristön ja alueiden poliittisuuden -opintosuuntauksen opintoihin. Haastattelusta saatua tietoa käytetään myös Uusi Paikallisuus -hankkeen raportointiin.

Ryhmähaastattelussa kaikkia osallistujia haastatellaan yhdessä. Haastattelu on vapaamuotoinen ja keskusteleva. Haastatteluun ei siis tarvitse valmistautua etukäteen. Haastattelun kestää noin tunnin. Haastattelun jälkeen on mahdollisuus jäädä yhdessä ideoimaan sitä, miten raadin tekemiä aloitteita voitaisiin saada vielä paremmin eteenpäin päätöksenteossa. Ideointiin ovat tervetulleita kaikki hervantalaiset.

Haastattelussa esiin tulleita asioita tullaan käsittelemään anonymisti. Lisäksi kaikkia tietoja tullaan säilyttämään ehdottoman luottamuksellisina.

Ilmoittauduthan haastatteluun etukäteen ilmoittamalla osallistumisesi 23.1. mennessä. Jos ryhmähaastatteluun ei pääse tarpeeksi haastateltavia, tullaan haastattelut siirtämään toiseen ajankohtaan.

Mikäli tarvitset muita lisätietoja, otathan rohkeasti yhteyttä!

Ystävällisin terveisin,

Mikko Värttö

Hallintotieteiden maisteriopiskelija

Tampereen yliopisto

Ilmoittautumiset ja lisätietoja:

XXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXX